

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

Guna Zariņa

LATVIJAS VALSTS KONTROLE STARPKARU PERIODĀ

Latvijas Valsts kontrole starpkaru periodā

1918. gada novembrī noslēdzās Pirmais pasaules karš. Sabrūkot impērijām, Centrālajā un Austrumeiropā dzīvojošās tautas īstenoja savas pašnoteikšanās tiesības. Eiropas politiskajā kartē pakāpeniski nostiprinājās virkne jaunu, nacionālu valstu. Viena no šīm valstīm bija arī Latvija, kuras pastāvēšanu pēc valsts proklamēšanas 1918. gada 18. novembrī bija jāizcīna ar politiskiem un militāriem līdzekļiem vairāk nekā pusotru gadu ilgušajā Neatkarības karā, kurš noslēdzās līdz ar Latvijas un Padomju Krievijas miera līguma noslēgšanu 1920. gada 11. augustā. Latvijas Pagaidu valdībai cīnoties par faktisko valsts neatkarību, paralēli norisinājās arī darbs pie valsts institucionālās izbūves.

Lai gan valsts izveides sākumposma militāri politiskajām norisēm pievērsa liela uzmanība ne tikai vēsturnieku vidū, bet arī plašākā sabiedrībā,¹ valsts pārvaldes izveides vēsturei uzmanība veltīta salīdzinoši maz.² Tomēr tieši valsts pārvaldes pamati – izpildvaras administratīvā aparāta un to iestāžu kopuma izveide – bija viens no stūrakmeņiem, kas nodrošināja jaunizveidotās valsts pastāvēšanu. Vērtējot valsts pārvaldes izveides sākumposmu, vēsturnieks Valters Ščerbinskis norādījis, ka:

[..]ierēdnis, kas prasmīgi un pašaiizliedzīgi veic savus pienākumus atbildīgā postenī, ir tikpat nozīmīgs kā vēsturnieku aprakstītie varonīgie karavīri vai zinošie diplomāti.³

Viena no valsts pārvaldes iestādēm, kas uzsāka darbu līdz ar Latvijas valsts dibināšanu,

bija Valsts kontrole. Ņemot vērā militāri politisko kontekstu, Valsts kontrolei un citām valsts pārvaldes iestādēm nācās saskarties ar dažādām grūtībām, tajā skaitā finansiālo līdzekļu trūkumu, materiāltehniskās bāzes nepietiekamību, personālsastāva komplektēšanu u.tml. Turklāt problēmas radīja arī normatīvo aktu bāzes trūkums. Kamēr vēl nebija izstrādāts valsts pamatlikums, iestāžu darbība pamatā balstījās uz tieši vai daļēji pārņemtiem tiesību aktiem, kas regulēja pēc funkcijām līdzīgu iestāžu darbu Krievijas impērijā. Lai gan 1920. gada vasarā, noslēdzoties Latvijas Neatkarības karam, valsts pārvaldes resoru problēmas nepazuda, tomēr to darbības sakārtošanas virzienā būtiski bija tas, ka tā pašā gada pavasarī ievēlētā Satversmes sapulce uzsāka darbu pie valsts pamatlikuma izstrādes. 1922. gada 15. februārī pieņemtā Satversme deva valsts konstitucionālos pamatus, noteica valsts iekārtas un indivīda attiecību ar valsti pamatprincipus. Satversmes pieņemšana ir vērtējams kā viens no būtiskākajiem valsts izveides atskaite punktiem.

Satversmē noteiktajā un uz tās pamata izdoto normatīvo aktu izpratnē, Valsts kontrole ir neatkarīga koleģiāla iestāde, tās statuss ir pielīdzināms tiesai,⁴ un tās galvenie uzdevumi ir veikt valsts mantas stāvokļa un apgrozījuma revīziju, vienlaikus kontrolējot, vai rīcība ar valsts līdzekļiem ir likumīga, lietderīga un pareiza⁵ un sniegt ikgadējus pārskatus Saeimai par iepriekšējā gada valsts budžeta faktisko izpildi, sniegt viedokli par valsts pārvaldes rīcību ar valsts līdzekļiem.⁶

Šajā kontekstā varētu rasties jautājums – kas ir uzskatāms par Valsts kontroles darbības

¹ Par darbiem, kas veltīti valsts izveides sākumposma militāri politiskajām norisēm, detalizētāk skatīt: Jēkabsons, Ē. Latvijas Neatkarības karš 1918.–1920. gadā: galveno militārpolitisko norišu atspoguļojums historiogrāfijā. Grām.: Latvijas valstiskumam 90. Latvijas valsts neatkarība: ideja un realizācija. Rīga: Latvijas Universitātes Latvijas Vēstures institūts, 2010. 20.–44. lpp.

² Līdz šim izsmeljošākais pārskats par Latvijas valsts pārvaldes izveidošanu ir vēsturnieka Valtera Ščerbinska eseja: Ščerbinskis, V. Pirmie soļi. Latvijas valsts un tās pārvaldes izveidošana. Grām.: 1918.–1920. gads Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2013, 16.–67. lpp.

³ Ščerbinskis, V. Pirmie soļi. Latvijas valsts un tās pārvaldes izveidošana. Grām.: 1918.–1920. gads Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2013, 16. lpp.

⁴ Latvijas Republikas Satversme. Valdības Vēstnesis, Nr. 141. 30.06.1922. 2. lpp.

⁵ Likums par Valsts kontroli. 1., 2. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁶ Likums par Valsts kontroli. 16. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

sākumu? Formāli iestāde tika izveidota īsi pēc Latvijas valsts proklamēšanas 1918. gada 2. decembrī, kad, apstiprinot Pagaidu valdības sastāvu, tajā tika iekļauts arī pirmais valsts kontrolieris Eduards Viktors fon Rozenbergs (1878-1954).⁷ Tomēr iestādes darbībā centrāls ir institucionālās neatkarības aspekts, kas līdz valsts pamatlíkuma izstrādei tās darbā nebija iekļauts, jo tā bija pakļauta izpildvarai. Valsts Kontroles neatkarības princips tika nostiprināts Satversmē un uz tās balstītajā Likumā par Valsts kontroli, kas stājās spēkā 1923. gada 16. augustā. Līdz ar to par Valsts kontroles kā neatkarīgas iestādes sākumu ir uzskatāms 1923. gada 16. augusts.

Raksts nepretendē uz detalizētu Valsts kontroles darbības analīzi starpkaru Latvijā. Tā mērķis ir sniegt ieskatu Valsts kontroles darbībā, pievēršoties iestādes tiesiskā ietvara attīstībai – pagaidu regulējumam līdz valsts pamatlíkuma pieņemšanai, Satversmē ietvertajam iestādes tiesiskajam pamatam un diskusijām par to Satversmes sapulcē, Likumā par Valsts kontroli ietvertajiem pamatprincipiem, iestādes struktūrā, tās attīstībā un personālsastāva jautājumos, kā arī nozīmīgākajos iestādes uzdevumos. Cerams, ka raksts kalpos kā iedvesma citiem interesentiem izziņāt šīs valstij fundamentāli nozīmīgās institūcijas vēstures līkločus. Rakstu papildina Valsts kontroleru biogrāfijas, kā arī vizuāli materiāli no dažādām Latvijas atmiņas institūcijām.

Valsts kontroles tiesiskais ietvars

Līdz Satversmes pieņemšanai. Laikā no Latvijas neatkarības pasludināšanas 1918. gada 18. novembrī līdz valsts pamatlíkuma pieņemšanai 1922. gada 15. februārī, spēkā bija pagaidu konstitūcijas un attiecīga tiesību aktu

bāze, kas bija tieši vai daļēji pārņemta no Krievijas impērijas. Ne Pirmajā pagaidu konstitūcijā, ko pieņēma Latvijas Tautas padome un kas bija spēkā no 1918. gada 18. novembra līdz 1920. gada 1. jūnijam,⁸ ne Otrajā pagaidu konstitūcijā, ko pieņēma Satversmes Sapulce un kas bija spēkā no 1920. gada 1. jūnija līdz pat 1922. gada 7. novembrim,⁹ nebija atsevišķi pieminēta Valsts kontrole vai kāda tai pēc funkcijām līdzīga iestāde. Tomēr nepieciešamība pēc šādas iestādes bija un tā īpatnā veidā pastāvēja un pildīja savas funkcijas.

Līdz ar valsts proklamēšanu tika izveidota pārejas perioda izpildvaras institūcija – Pagaidu valdība,¹⁰ kuras sākotnējie uzdevumi bija valsts pārvaldes aparāta izveidošana, iekšējās un ārējās drošības nostiprināšana, kā arī pāreja uz miera laika dzīvi pēc pasaules kara. Savukārt līdz ar Latvijas Neatkarības kara sākumu, Padomju Krievijas Sarkanajai armijai iebrūkot Latvijā, paralēli valsts izbūves darbiem bija strauji jāpārorientējas uz valsts neatkarības

Latvijas Republikas Ministru kabinets. Ap galdu ceturtais no kreisās Valsts kontrolieris Pauls Mincis. 1920. gads. Latvijas Nacionālā arhīva Kinofotofonodokumentu arhīvs

⁷ Ministru Kabineta sastāvs. Pagaidu Valdības Vēstnesis, Nr. 1. 14.12.1918. 4. lpp.

⁸ Latvijas Tautas padomes politiskā platforma. Latvijas Tautas padomes sēdes, Nr. 1. 18.11.1918. Latvijas Tautas Padome. Satversmes Sapulces izdevums, Rīga, 1920. 6.-7. lpp.

⁹ Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi. Valdības Vēstnesis, Nr. 123. 03.06.1920. 1. lpp.

¹⁰ Par Latvijas Pagaidu valdību, kā arī tās darba militāri politisko kontekstu detalizētāk skatīt: Ščerbinskis, V. Pirmie soļi. Latvijas valsts un tās pārvaldes izveidošana. Grām.: 1918.–1920. gads Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2013, 16.–67. lpp.; Jēkabsons, Ē. Latvijas valstiskuma nostiprināšanās: militārās norises (1918-1920). Grām.: Latvija un latvieši, II sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2018. 397.–423. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

nosargāšanu. Pagaidu valdībā kā pilnvērtīgs loceklis ar balsstiesībām valdības sēdēs tika iekļauts arī valsts kontrolieris.¹¹ Līdz ar to sākotnēji valsts kontrolieris bija piederīgs izpildvarai un tika pielīdzināts ministram, vienlaikus atrodoties ārpus pagaidu likumdevēja – Latvijas Tautas padomes.¹²

Valsts kontroles mērķis un nozīme īsi raksturota Latvijas Pagaidu valdības deklarācijā, ko Pagaidu valdības vadītājs Kārlis Ulmanis (1877-1942) nolasīja Latvijas Tautas padomes sēdē 1919. gada 8. decembrī:

Sevišķi jāuzsver, ka, lai varētu radīt valsts dzīvei drošus pamatus un šos pamatus uzturēt arī nākotnē, tad visās valsts nozarēs jāpieturas pie visstingrākā taupības principa, it īpaši pārvaldes izdevumos. [...] Kontroles uzdevums būs arī stingri uz to lūkoties, ka visi resori noteikti turas viņiem piespriesto kredītu un apstiprināto budžetu robežās.¹³

Līdz valsts pamatlikuma pieņemšanai Valsts kontroles darbs tika organizēts balstoties uz līdzīgu institūciju darbības ietvaru, kas bija pastāvējušas Krievijas impērijā. Tiesību zinātņu doktori Ringolds Balodis un Edvīns Danovskis secinājuši, ka līdz valsts pamatlikumu pieņemšanai ne tikai Latvijā, bet arī Igaunijā un Lietuvā, ņemot vērā līdzību tiesiskajā regulējumā un nosaukumos, Valsts kontroles iestādes tika izveidotas, balstoties uz 1811. gada Krievijas valsts kontroles piemēra.¹⁴

Pagaidu valdība 1919. gada 8. septembra sēdē apsprieda “pagaidu noteikumus par Valsts kontroles tiesībām, iekārtu un darbību” un pagaidu reglamentu.¹⁵ Satiksmes un darbu ministrs Teodors Hermanovskis (1883-1964) rosināja tiesību aktu projektus nodot apspriešanai starpresoru

Pagaidu noteikumi par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 44., 23.09.1919. Latvijas Nacionālā bibliotēka

komisijā. Priekšlikums tika vienbalsīgi noraidīts, nolemjot, ka līdz nākamajai sēdei T. Hermanovskis iesniedz iebildumus un priekšlikumus. Tā kā nākamajā Pagaidu valdības sēdē 1919. gada 12. septembrī bija citas aktualitātes – naktī no 11. uz 12. septembri tika saņemts Padomju Krievijas valdības priekšlikums pārtraukt karadarbību un uzsākt miera sarunas¹⁶ – jautājums par Valsts

¹¹ Ministru Kabineta sastāvs. Pagaidu Valdības Vēstnesis, Nr. 1. 14.12.1918. 4. lpp.

¹² Par Latvijas Tautas padomi detalizētāk skatīt: Pumpuriņš, T. V., Cīrulis, I., Ķikuts, T. Latvijas valsts dibinātāji. Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2018.; Šiliņš, J. un G. Zelmenis, Latvijas Republikas proklamēšana un tās autori, Latvijas Arhīvi, 2017, Nr.1/2, 50.–101. lpp.

¹³ Latvijas Pagaidu valdības deklarācija. 08.12.1919. Grām.: Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, 1918-1920: veltījums Latvijas Republikas pasludināšanas 95. gadadienai. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 771. lpp.

¹⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 178. lpp.

¹⁵ Ministru kabineta sēde Rīgā, 1919. gada 8. septembrī. Protokols. Grām.: Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, 1918-1920: veltījums Latvijas Republikas pasludināšanas 95. gadadienai. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 408. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

kontroles tiesisko regulējumu tika skatīts 15. septembra sēdē. Ar nelieliem grozījumiem gan Pagaidu noteikumi par Valsts kontroli¹⁷, gan Valsts kontroles revīzijas pagaidu reglaments¹⁸ tika vienbalsīgi pieņemti.¹⁹

Iepriekš minētie pagaidu noteikumi un reglaments tika izstrādāti steigā. Atskatoties uz Valsts kontroles darbu 1928. gadā, tā brīža valsts kontrolieris Roberts Ivanovs (1883-1954) raksturoja iestādes sākumposmu sekojoši:

[...] pārvaldes aparātam noorganizējoties, strauji pieauga resoru gan dibinātas, gan arī nedibinātas prasības pēc kredītiem, ko valsts kasei nebija pa spēkam apmierināt. Skatot cauri šīs prasības, vajadzēja turēties pie zināmām normām, ko vēl nebija. Laiks neatļāva ne personīgi, ne ar attiecīgas literatūras palīdzību iepazīties ar kontroles iestāžu uzbūvi un tai pamatā liktām idejām Vakareuropas valstīs. Tādēļ neatlikās nekas cits, kā atkal ņemt par paraugu Krievijas likumus, pārgrozot un papildinot tos, piemērojoties Latvijas īpatnējiem apstākļiem.²⁰

Satversme. Valsts kontroles tiesiskais pamats tika noteikts valsts pamatlikumā – Satversmē. Valsts pamatlikuma izstrādei Satversmes sapulce izveidoja atsevišķu komisiju, kurā darbojās jaunievēlētā parlamenta politisko partiju pārstāvji.²¹ Saskaņā ar komisijas ieceri valsts pamatlikumu izstrādāja divas apakškomisijas, no kurām pirmā strādāja pie regulējuma par valsts varas (tajā skaitā Valsts kontroles) organizāciju, savukārt otrā – pie regulējuma par pamattiesībām.²² Valsts kontroles regulējums ir ietverts Satversmes VII nodaļā, kas

Plakāts "Latvijas Republikas Satversme". Latvijas Kara invalīdu savienības izdevums. 1920. gadi. Latvijas Nacionālais vēstures muzejs

ir īsākā valsts pamatlikuma nodaļa un sastāv no diviem pantiem. Tā kā abi panti ir saturiski cieši saistīti,²³ lai izprastu iestādes tiesisko pamatu, Satversmē ietvertais iestādes regulējums tiks skatīts vienkopus.

¹⁶ Ministru kabineta sēde Rīgā, 1919. gada 12. septembrī. Protokols. Grām.: Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, 1918-1920: veltījums Latvijas Republikas pasludināšanas 95. gadadienai. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 412. lpp.

¹⁷ Pagaidu noteikumi par Valsts Kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 44. 23.09.1919. 1. lpp.

¹⁸ Valsts kontroles revīzijas pagaidu reglaments. Valdības Vēstnesis, Nr. 47. 26.09.1919. 1.-2. lpp.

¹⁹ Ministru kabineta sēde Rīgā, 1919. gada 15. septembrī. Protokols. Grām.: Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, 1918-1920: veltījums Latvijas Republikas pasludināšanas 95. gadadienai. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 416. lpp.

²⁰ Ivanovs, R. Valsts kontrole. Grām.: Latvija desmit gados: Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. Rīga: Jubilejas komisija, 1928. 367. lpp.

²¹ Detalizētāk skatīt: Gerts, O. Par Latvijas Republikas Satversmes tēviem, pamatu licējiem. Latvijas Republikas Satversme. R. Apsītis, J. Pleps (zin.red.). Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012. 55.-68. lpp.; Šiliņš, J. Latvijas Republikas Satversmes izstrādāšanas process un tā atspoguļojums Latvijas Valsts Vēstures arhīva dokumentos. Latvijas Arhīvi, 2022, Nr. 2. 81.-84. lpp.

²² Pleps J. Latvijas valsts konstitucionālie pamati. Grām.: Latvija un latvieši. I sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2018. 89. lpp.; Sākotnēji Satversmes komisija bija sadalīta četrās apakškomisijās. Pirmā un otrā apakškomisija strādāja pie valsts pamatlikuma izstrādes. Trešā apakškomisija, kura savu darbu neuzsākusī tika likvidēta, bija atbildīga par pamatlikuma trešo daļu – parlamenta ievēlēšanas kārtību, ceturtā apakškomisija – Heraldikas apakškomisija – bija atbildīga par valsts oficiālo simbolu izstrādi. Vairāk par Satversmes izstrādāšanas procesu skatīt: Šiliņš, J. Latvijas Republikas Satversmes izstrādāšanas process un tā atspoguļojums Latvijas Valsts Vēstures arhīva dokumentos. Latvijas Arhīvi, 2022, Nr. 2. 77.-103. lpp.

²³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 176. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Satversmes komisijas 1. apakškomisijā un vēlāk Satversmes komisijā izstrādātais regulējums tādā formā tika pieņemts arī Satversmes sapulcē. 1922. gada 15. februārī tika pieņemta valsts pamatlikuma I daļa, kas pēc Satversmes sapulces Redakcijas komisijas veiktajiem valodnieciskiem un gramatiskiem labojumiem tika izsludināta 1922. gada 30. jūnijā. Valsts pamatlikuma VII nodaļa skanēja sekojoši:

Valsts kontrole.

87. Valsts kontrole ir neatkarīga koleģiāla iestāde.

88. Valsts kontrolierus ieceļ un apstiprina amatā tādā pat kārtībā, kā tiesnešus, bet tikai uz noteiktu laiku, kurā viņus var atcelt no amata vienīgi uz tiesas sprieduma pamata. Valsts kontroles iekārtu un kompetences nosaka sevišķs likums.²⁴

Lai gan Valsts kontroles regulējums Satversmes sapulcē plašas diskusijas neraisīja, lai izprastu ne tikai likumdevēja vairākuma attieksmi, bet arī citus viedokļus par attiecīgās iestādes tiesisko pamatu, ir vērts detalizētāk pievērsties priekšlikumiem, kas neguva pietiekamu atbalstu.

Gan otrajā, gan trešajā Satversmes lasījumā Satversmes sapulces lielākā – sociāldemokrātu frakcija, ko veidoja parlamentā ievēlētie 57 Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas biedri, iesniedza priekšlikumus abu VII nodaļas pantu grozījumiem. Abos lasījumos par sociāldemokrātu priekšlikumiem referēja viens no starpkaru Latvijas pazīstamākajiem politiķiem Fēlikss Cielēns (1888–1964).

Galvenie priekšlikumi skāra jautājumus par Valsts kontroles statusu iepretim likumdevējvarai un izpildvarai, kā arī tās amatpersonu statusu un ievēlēšanas kārtību. Satversmes I daļas otrajā lasījumā IV sesijas 20. sēdē 1921. gada 9. novembrī sociāldemokrāts F. Cielēns norādīja:

Visa sarežģītā un plašā valsts saimniecība, ja tā netiek kārtīgi kontrolēta, var izsaukt ļoti lielus sarežģījumus valsts dzīvē un ļoti nevēlamas sekas un parādības. Tāpēc, bez šaubām, katrā kārtīgi nostādītā valstī pastāv no vienas puses kārtīga budžeta saimniecība uz parlamentā atvēlētu budžetu pamatiem, no otras puses kārtīga valsts kontrole par budžeta izlietošanu un visu valsts finansiālo saimniecību.²⁵

Sociāldemokrātu frakcijas priekšlikumā Valsts kontrole būtu jānošķir no izpildvaras, atceļot kopš 1918. gada spēkā esošo kārtību, kad valsts kontrolieris piedalījās Pagaidu valdības darbā kā tās pilntiesīgs loceklis. Savukārt ar likumdevēju būtu jāveido ciešākas attiecības, kas izpaustos ne tikai sadarbībā valsts budžeta pieņemšanas procesā, bet arī mainot Valsts kontroles statusu – tai būtu jābūt padotai Saeimai. Realitātē tas nozīmētu iestādes tiešu atkarību no likumdevēja, kas iznīcinātu tās neatkarīgo statusu. Līdz ar to sociāldemokrāti rosināja grozīt pamatlikuma VII nodaļu, turklāt apvienojot abus pantus vienā:

Valsts kontrole ir neatkarīga koleģiāla iestāde Latvijas Republikas pārvaldes iekārtā un tā ir padota tieši Saeimai. Valsts kontrolieri ieceļ Saeimas uz trim gadiem un pa šo laiku tas ir neatceļams. Tuvāko nosaka atsevišķs likums.²⁶

Sociāldemokrātu priekšlikumus atspēkoja Kristīgās nacionālās savienības deputāts, viens no Satversmes referentiem Jānis Purgalis (1869–1934). Referents atbildes runā uzsvēra, ka Valsts kontrole ir viens no valsts rīcībā esošajiem instrumentiem, kas uztur tiesisko iekārtu. Turklāt tāpat kā tiesai, arī Valsts kontrolei ir jābūt pilnīgi neatkarīgai no Saeimas un tās politiskās kontroles. Ja valsts kontrolieris būtu atbildīgs Saeimas priekšā, tad viņam sava darbība jāsaskaņo ar Saeimas vairākuma gribu, jo kontroliera ievēlēšana atkarīga no vairākuma gribas. Līdz ar to referents Satversmes komisijas

²⁴ Latvijas Republikas Satversme. Valdības Vēstnesis, Nr. 141. 30.06.1922. 2. lpp.

²⁵ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 20. sēde 1921. gada 9. novembrī. Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 487. lpp.

²⁶ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 20. sēde 1921. gada 9. novembrī. Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 488. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

vārdā šo priekšlikumu noraidīja un balsojumā to noraidīja arī Satversmes sapulce.²⁷

Satversmes I daļas otrajā lasījumā IV sesijas 20. sēdē 1921. gada 9. novembrī priekšlikumu pamatlíkuma VII nodaļas grozījumiem izteica arī Satversmes sapulces deputāts, Latvijas Tautas partijas pārstāvis Ādolfs Bļodnieks (1889-1962). Deputāts norādīja, ka piedāvātajā VII nodaļas otrā panta redakcijā nav skaidrs, kas vadīs Valsts kontroli. Līdz ar to tika izteikts priekšlikums, ka iestādi ir jāvada valsts kontrolierim, kuru ievēl Saeima uz pieciem gadiem.²⁸ Turklāt Ā. Bļodnieks norādīja, ka priekšlikumā izteiktais ievēlēšanas periods nedrīkst sakrist ar Saeimas ievēlēšanas periodu (trīs gadi), jo tad

*Valsts kontrolieris būtu padots tiem politiskiem iespaidiem un tām kombinācijām, kuras nāk lajā pie katrām jaunām vēlēšanām. Lai tas nebūtu, un lai Valsts kontrolieris patiešām būtu pilnīgi neatkarīgs, vajadzīgs lielāks gadu skaits, kurš nesakrīt ne ar 3, ne ar 6, bet atrodas starp tiem. Tā Valsts kontrolieris tiktu ievēlēts neiespaidots no parastiem vēlēšanu paņēmieniem.*²⁹

Lai gan referents pēc būtības Ā. Bļodnieka priekšlikumus nenoraidīja, tomēr uzsvēra, ka šādā detalizācijā Valsts kontroles tiesiskais ietvars tiks regulēts atsevišķā likumā un pie izskanējušajiem priekšlikumiem varēs atgriezties tad, kad šis likums tiks apspriests. Satversmes sapulce Ā. Bļodnieka piedāvātos grozījumus noraidīja.³⁰

Pēc satura līdzīgi priekšlikumi izskanēja arī Satversmes I daļas trešajā lasījumā V sesijas 14. sēdē 1922. gada 15. februārī. Sociāldemokrāti, jaunus argumentus nepiedāvājot, atkārtoti vēlējās noteikt, ka Valsts kontrole ir “padota tieši Saeimai”.³¹ Atbildot sociāldemokrātu priekšlikumam, referents J. Purgalis uzsvēra:

*Otrā lasījumā augstais nams atzina principu, ka Valsts kontrolei jābūt īsti neatkarīgai koleģiālai iestādei. Pret šo principu tagad neizsakās pārlabojuma iesniedzēji. Viņi vēlas, lai paliktu šai pantā noteikums, ka Valsts kontrole ir neatkarīga. Princips ir tas pats, bet faktiski to neatkarību viņi ņem, izstrīpojot punktu un liekot tālāk vārdus “iestāde Latvijas Republikas pārvaldes iekārtā un ir padota Saeimai.” Ar šiem pēdējiem vārdiem viņi to neatkarību iznīcina. Kontrole var tikai tad darboties ar panākumiem, ja viņa atbild likuma priekšā; bet ja viņa atbild Saeimas priekšā, tad viņa ir atkarīga no Saeimas. Tas ir nepareizs princips, jo mūsu kontrolieriem ir jābūt tāpat kā tiesnesim pilnīgi neatkarīgiem.*³²

Priekšlikums tika noraidīts. Arī priekšlikums, ka Satversmes VII nodaļas otrais pants jāattiecinā tikai uz “galveno kontrolieri”, kuru apstiprina “Saeima uz trim gadiem”, tika noraidīts.³³ Satversmes komisijas vārdā referents J. Purgalis atzīmēja, ka pieņemtajā redakcijā jau noteikts, ka kontrolieri ieceļami uz noteiktu laiku, ko detalizētāk noteiks atsevišķs likums.³⁴

Līdz ar to Satversmes sapulces 1922. gada 15. februārī pieņemtā valsts pamatlíkuma VII

²⁷ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 20. sēdē 1921. gada 9. novembrī. Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 489. lpp.

²⁸ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 20. sēdē 1921. gada 9. novembrī. Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 491. lpp.

²⁹ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 20. sēdē 1921. gada 9. novembrī. Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 490. lpp.

³⁰ Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 20. sēdē 1921. gada 9. novembrī. Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 491. lpp.

³¹ Latvijas Satversmes sapulces I daļas trešais lasījums. V. sesijas 14. sēdē 1922. gada 15. februārī. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 862. lpp.

³² Latvijas Satversmes sapulces I daļas trešais lasījums. V. sesijas 14. sēdē 1922. gada 15. februārī. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 863. lpp.

³³ Latvijas Satversmes sapulces I daļas trešais lasījums. V. sesijas 14. sēdē 1922. gada 15. februārī. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 864. lpp.

³⁴ Latvijas Satversmes sapulces I daļas trešais lasījums. V. sesijas 14. sēdē 1922. gada 15. februārī. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920-1922). Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006. 866. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

nodaļā tika noteikta Valsts kontroles neatkarība un koleģialitāte. Būtiska bija arī skaidri izteiktā valsts kontroliera statusa pielīdzināšana tiesnesim, kas norāda ne tikai uz Valsts kontroles un kontrolieru īpatnējo statusu valsts iekārtā, bet arī to neatkarību no jebkāda veida ārēju faktoru

ietekmes. Satversmes sapulces pieņemtais Valsts kontroles tiesiskais pamats nav grozīts kopš tā pieņemšanas.

Likums par Valsts kontroli. Satversmes VII nodaļā tika noteikts deleģējums tiesību akta izstrādei, kas detalizētāk noteiktu Valsts kontroles iekārtu un kompetences. Likumprojektu par Valsts kontroli skatīja I Saeima II sesijā sēdēs 1923. gada 29. jūnijā, 3., 4., 17. jūlijā.³⁵ Saeimas II sesijas 39. sēdē 1923. gada 17. jūlijā pēc Saeimas Redakcijas komisijas pārlabojumiem, likums tika pieņemts.³⁶ Valsts prezidents izsludināja likumu 1923. gada 2. augustā un tas stājās spēkā 16. augustā.³⁷

Tiesību aktā tika nostiprināti jau Satversmē iekļautie pamatprincipi, kā arī noteikti Valsts kontroles galvenie uzdevumi:

- 1) veikt valsts mantas stāvokļa un apgrozījuma revīziju, vienlaikus kontrolējot, vai rīcība ar valsts līdzekļiem ir likumīga, lietderīga un pareiza;³⁸
- 2) sniegt ikgadējus pārskatus Saeimai par iepriekšējā gada valsts budžeta faktisko izpildi, sniegt viedokli par valsts pārvaldes rīcību ar valsts līdzekļiem.³⁹

Bez Valsts kontroles uzdevumiem, likums noteica arī iestādes iekārtu: iestādes administratīvo struktūru un tās kompetences, nodarbināto statusu, iecelšanas un apstiprināšanas kārtību.⁴⁰ Valsts kontrole atbilstoši šim likumam un tajā veiktajiem grozījumiem⁴¹ darbojās līdz pat valsts okupācijai 1940. gada vasarā. Jāatzīmē, ka pēc K. Ulmaņa realizētā 1934. gada 15. maija valsts

Likums par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 165., 02.08.1923. Latvijas Nacionālā bibliotēka

³⁵ Par Likuma par Valsts kontroli pieņemšanas gaitu Saeimā detalizētāk skatīt: Latvijas Republikas Saeimas II sesijas 22. sēdes 1923. gada 29. jūnijā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. II sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 604.-629. sl.; Latvijas Republikas Saeimas II sesijas 23. sēdes 1923. gada 3. jūlijā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. II sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 629.-654. sl.; Latvijas Republikas Saeimas II sesijas 24. sēdes 1923. gada 4. jūlijā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. II sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 654.-664. sl.; Latvijas Republikas Saeimas II sesijas 38. sēdes 1923. gada 17. jūlijā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. II sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1167.-1172. sl.; Latvijas Republikas Saeimas II sesijas 39. sēdes 1923. gada 17. jūlijā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. II sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1216.-1217. sl.

³⁶ Latvijas Republikas Saeimas II sesijas 39. sēdes 1923. gada 17. jūlijā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. II sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 1217. sl.

³⁷ Likums par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

³⁸ Likums par Valsts kontroli. 1., 2. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

³⁹ Likums par Valsts kontroli. 16. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁴⁰ Likums par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁴¹ Pārgrozījumi likumā par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 109. 18.05.1934. 2. lpp.; Papildinājums likumā par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 223. 02.10.1937. 1. lpp.; Papildinājums likumā par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 11. 15.01.1938. 2. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

apvērsuma Likums par Valsts kontroli netika būtiski pārstrādāts, iestāde savā darbā balstījās uz to pašu normatīvo regulējumu, uz kuru balstījās parlamentārisma posmā. Būtiskākās izmaiņas skāra valsts kontroliera ievēlēšanas kārtību. Tā kā Saeimas funkcijas līdz Satversmes reformas īstenošanai (kas tā arī dienasgaismu nekad neieraudzīja) pārņēma Ministru kabinets,⁴² valsts kontrolieri autoritārā režīma laikā iecēla izpildvara un pēc Ministru prezidenta uzaicinājuma viņam bija jāpiedalās tajās valdības sēdēs, kurās apsprieda saimnieciska rakstura jautājumus.⁴³ Starpkaru Latvijas vadošais tiesībzinātnieks Kārlis Dišlers (1878-1954), vērtējot Valsts kontroli parlamentārisma posmā, norādījis:

īpatnēja patstāvīga iestāde, kurai uzticēta īpatnēja funkcija, un pēc šīs funkcijas mēs varam aplūkojamo iestādi nosaukt par kontroles iestādi. Mums jāpierod pie ieskata, ka līdzās likumdevējām, administratīvām un tiesu iestādēm tagadējās valstīs pastāv arī īpatnējas kontroles iestādes.⁴⁴

Citiem vārdiem sakot, tiesībzinātnieks pamatoti norādījis uz Valsts kontroles atšķirīgo lomu starp valsts iestādēm, kas vienlaikus ir atbilstoša demokrātisku valstu iekārtai. Turklāt jāatzīmē, ka līdzīgu secinājumu izdarījuši arī mūsdienu tiesību zinātnieki Jānis Pleps, Edgars Pastars un Ilze Plakane, norādot, ka Valsts kontroles vai citu pēc statusa līdzīgu, neatkarīgu iestāžu, piemēram, centrālās bankas atrašanās ārpus klasiskās valsts varas dalīšanas sistēmas nav nekas ārkārtējs – šādu institūciju izveidošana un pastāvēšana atbilst modernas valsts funkcijām.⁴⁵

Struktūra un personāls

Līdz Satversmes un uz tās balstītu detalizētāku normatīvo aktu izstrādei, Valsts kontroles struktūru noteica pagaidu regulējums. Pēc Pagaidu valdības izveides un tās sastāvā apstiprinātā valsts kontroliera E. fon Rozenberga stāšanās amatā,⁴⁶ 1918. gada 20. decembrī tika noteikta pagaidu Centrālās Kontroles struktūra.⁴⁷ Tā tika iedalīta četrās daļās. Pirmā daļa – Valsts kontroles kanceleja ar centrālo grāmatvedības nodaļu un sevišķu nodaļu kontroles iestāžu norēķinu revidēšanai, otrā – Civiliestāžu kontrole, trešā – Apsardzības ministrijas iestāžu kontrole, ceturtā – Satiksmes ministrijas iestāžu kontrole. Vienlaikus tika noteikti arī iepriekš minēto daļu vadītāji, kā arī iestādē nodarbināto darba laiks un valsts kontroliera pieņemšanas laiks.⁴⁸

Valsts kontrole pilnvērtīgi savu darbu varēja uzsākt vien 1919. gada vasarā nevis pēc tās izveides 1918. gada decembrī. Tam par iemeslu bija militāri politiskā situācija – sākoties Latvijas Neatkarības karam un Padomju Krievijas Sarkanajai armijai iebrūkot Latvijā, Latvijas Pagaidu valdība bija spiesta pamest Rīgu un doties uz Liepāju, no kuras daudz vadošo politisko darbinieku devās uz ārzemēm; valsts kontrolieris E. fon Rozenbergs devās uz Lielbritāniju.⁴⁹ Pēc Pagaidu valdības atgriešanās Rīgā 1919. gada 8. jūlijā, Valsts kontrole savu darbu atsāka, turklāt par tās vadītāju dažas dienas vēlāk – 13. jūlijā tika apstiprināts jurists, zvērināts advokāts Pauls Mincs (1868-1941).⁵⁰

Valsts kontroliera P. Minca vadībā izstrādātajos un 1919. gada 15. septembrī pieņemtajos pagaidu

⁴² Valdības deklarācija. 1934. gada 18. maijs. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1307. fonds, 1. apraksts, 504. lieta, 5. lapa.

⁴³ Pārgrozījumi likumā par Valsts kontroli. 1934. gada 17. maijs. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1307. fonds, 1. apraksts, 504. lieta, 17. lapa; Grozījumi publicēti: Pārgrozījumi likumā par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 109. 18.05.1934. 2. lpp.

⁴⁴ Dišlers, K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Ar zinātnisko redaktoru piezīmēm. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017. 266. lpp.

⁴⁵ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I. Konstitucionālās tiesības. Papildināts un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 352.-354. lpp.

⁴⁶ Ministru Kabineta sastāvs. Pagaidu Valdības Vēstnesis, Nr. 1. 14.12.1918. 4. lpp.

⁴⁷ Valsts kontroliera rīkojums Nr. 1. no 20. decembra 1918. g. Pagaidu Valdības Vēstnesis, Nr. 3. 24.12.1918. 2. lpp.

⁴⁸ Detalizētāk skatīt: Valsts kontroliera rīkojums Nr. 1. no 20. decembra 1918. g. Pagaidu Valdības Vēstnesis, Nr. 3. 24.12.1918. 2. lpp.

⁴⁹ Ščerbinskis, V. Pirmie soļi. Latvijas valsts un tās pārvaldes izveidošana. Grām.: 1918.-1920. gads Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2013. 66. lpp.

⁵⁰ Latvijas Tautas padomes sēde 13. jūlijā 1919. g. Valdības Vēstnesis, Nr. 1. 01.08.1919. 2. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

noteikumos par Valsts kontroli tika detalizētāk noteikta arī iestādes struktūra.⁵¹ Valsts kontrole turpināja būt tieši pakļauta likumdevējam⁵² un tā sastāvēja no valsts kontroliera,⁵³ padomes,⁵⁴ četriem revīzijas departamentiem,⁵⁵ Armijas kontroles,⁵⁶ pēc nepieciešamības izveidotām daļām, kuras tika komplektētas no jau esošajiem iestādes darbiniekiem kādu konkrētu darbu izpildei. Departamentu direktorus un armijas kontrolieri pēc valsts kontroliera rekomendācijas iecēla Ministru kabinets.⁵⁷

Valsts kontroles darbības sākuma posmā, tas ir, līdz 1923. gada rudenim, iestādes vadībā pabija trīs valsts kontrolieri – E. fon Rozenbergs (amatā bija no 1918. gada 2. decembra⁵⁸ līdz 1919. gada 13. jūlijam), P. Mincs (amatā bija no 1919. gada 13. jūlija⁵⁹ līdz 1921. gada 15. jūnijam) un Ernests Ozoliņš (1887-1942) (amatā bija no 1921. gada 15. jūnija⁶⁰ līdz 1923. gada 4. janvārim.⁶¹).

Būtiskākās izmaiņas Valsts kontroles struktūrā līdz Likums par Valsts kontroli stājās spēkā 1923. gada 16. augustā tika veiktas 1921. gada novembrī.⁶² Ņemot vērā praktiskā darbā uzkrāto pieredzi, tika nolemts samazināt departamentu skaitu līdz diviem, sadalot darbus nevis pēc revidējamām iestādēm, bet pēc revīzijas veida.⁶³ I departaments veica iepriekšējo revīziju un faktisko revīziju, savukārt II departaments – pēcrevīziju. Valsts kontrolieris E. Ozoliņš

nepieciešamību pēc iestādes strukturālām pārmaiņām raksturoja sekojoši:

Agrākā iekārta nedeva iespēju radīt valsts saimniecības gaitas kopēju ainu. Kontroles elementi darbojās atsevišķi pa dažādiem departamentiem, kas kavēja vienmērīgu revīzijas paņēmieni radīšanu. Revīzijas spēkus neizlietoja racionāli. It sevišķi tas sakams par faktisko un iepriekšējo revīzijām, kur sagatavoto spēku trūkums it sevišķi atsaucās uz darba panākumiem un nebija iespējams lietderīgi izmantot nedaudzos kontroles rīcībā atrodošos spēkus ar speciālām zināšanām.

Pārejot uz jaunu iekārtu šie trūkumi bija tie noteicošie, kālab arī iepriekšējās un faktiskās revīzijas departamentus sadalīja pēc saimnieciskām specialitātēm.⁶⁴

Līdz ar Satversmes pieņemšanu, kurā tika noteikts Valsts kontroles tiesiskais pamats, bija iemesls izstrādāt jaunu, detalizētāku iestādes tiesisko regulējumu, tajā skaitā struktūru. Likumā par Valsts kontroli tika noteikta hierarhiska iestādes struktūra, kas veidota atbilstoši gan Satversmē, gan likumā noteiktajiem iestādes mērķiem, funkcijām un uzdevumiem. Valsts kontrole sastāvēja no valsts kontroliera, padomes, revīzijas departamentiem un kancelejas. Tā kā pamatā šāda iestādes struktūra saglabājās līdz valsts okupācijai 1940. gada vasarā, tālāk detalizētāk skatīts katrs iestādes struktūras elements.

⁵¹ Ivanovs, R. Valsts kontrole. Grām.: Latvija desmit gados: Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. Rīga: Jubilejas komisija, 1928. 367. lpp.

⁵² Pagaidu noteikumi par Valsts Kontroli. 1. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 44. 23.09.1919. 1. lpp.

⁵³ Detalizētāk skatīt: Pagaidu noteikumi par Valsts Kontroli. 1., 7., 8. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 44. 23.09.1919. 1. lpp.

⁵⁴ Detalizētāk skatīt: Pagaidu noteikumi par Valsts Kontroli. 10., 14. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 44. 23.09.1919. 1. lpp.

⁵⁵ Detalizētāk skatīt: Pagaidu noteikumi par Valsts Kontroli. 15., 18.-22., 24. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 44. 23.09.1919. 1. lpp.

⁵⁶ Detalizētāk skatīt: Ivanovs, R. Valsts kontrole. Grām.: Latvija desmit gados: Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. Rīga: Jubilejas komisija, 1928. 367.-368. lpp.; Pagaidu noteikumi par Valsts Kontroli. 16. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 44. 23.09.1919. 1. lpp.

⁵⁷ Pagaidu noteikumi par Valsts Kontroli. 9., 15., 16. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 44. 23.09.1919. 1. lpp.

⁵⁸ Ministru Kabineta sastāvs. Pagaidu Valdības Vēstnesis, Nr. 1. 14.12.1918. 4. lpp.

⁵⁹ Latvijas Tautas padomes sēde 13. jūlijā 1919. g. Valdības Vēstnesis, Nr. 1. 01.08.1919. 2. lpp.

⁶⁰ Jaunā valdība. Valdības Vēstnesis, Nr. 132. 16.06.1921. 1. lpp.

⁶¹ Lipša, I. Latvijas Bankas vēsture 1922-1940: Latvijas Bankas 100 gadu jubilejai veltīts zinātniskais izdevums. Rīga: Latvijas Banka, 2022. 97.-98. lpp.

⁶² Ministru kabinets sēdē 1921. gada 3. novembrī apstiprināja Valsts kontroles reorganizācijas plānu. Skatīt: Valdības darbība. Ministru kabineta sēde 1921. gada 3. novembrī. Valdības Vēstnesis, Nr. 250. 04.11.1921. 2. lpp.

⁶³ Par revīzijas veidiem detalizētāk skatīt raksta sadalu par Valsts kontroles galvenajiem uzdevumiem.

⁶⁴ Ozoliņš, E. Valsts kontrole. Valdības Vēstnesis, Nr. 261. 17.11.1921. 9. lpp.;

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Valsts kontrole. Ilustrēts Žurnāls, Nr. 46.,
16.11.1923. Latvijas Nacionālā bibliotēka

Valsts kontrolieri ievēlēja Saeima uz noteiktu termiņu – trīs gadiem;⁶⁵ valsts kontrolieris vadīja un pārraudzīja iestādes darbību, apstiprināja instrukcijas par revīzijas kārtību un darbību, noteica kārtību, kādā iesniedzami un izlemjami jautājumi padomes sēdēs un departamenta kolēģijās, iesniedza likumdevējam iestādes sagatavoto ikgadējo pārskatu par iepriekšējā gada budžeta faktisko izpildi un sniedza atsauksmi par to, kā arī pēc paša iniciatīvas varēja iesniegt Saeimai ziņojumus par valsts saimniecību. Valsts kontroliera amats atbildības ziņā bija pielīdzināms ministra amatam, turklāt

Ministru kabineta sēdēs valsts kontrolierim bija tiesības piedalīties kā padomdevējam.⁶⁶

No 1923. gada rudens līdz valsts okupācijai 1940. gada vasarā iestādes vadībā pabija trīs valsts kontrolieri. Pēc likuma pieņemšanas un spēkā stāšanās par pirmo valsts kontrolieri Saeima 1923. gada 13. novembrī ievēlēja R. Ivanovu,⁶⁷ kurš šajā amatā vairākkārt tika pārvēlēts⁶⁸ un atradās līdz pat 1934. gada 1. jūlijam, kad formāli pēc paša lūguma no amata tika atstādināts.⁶⁹ Pēc K. Ulmaņa realizētā valsts apvērsuma Valsts kontrole darbu turpināja, bet jaunais apstākļos – Saeimas darbība tika apturēta un visa vara koncentrēta Ministru kabineta rokās.⁷⁰ Līdz ar to mainījās arī kārtība, kādā valsts kontrolieris nonāca savā amatā. Kontroles iestādes vadītāju amatā nevis vēlēja, kā tas bija no 1923. gada rudens, bet iecēla Ministru kabinets.⁷¹ Līdzīgi kā citās valsts struktūrās arī Valsts kontrolē pēc valsts apvērsuma bija nepieciešams iecelt jaunajam režīmam lojālu vadītāju.⁷² Par Valsts kontrolieri tika iecelts ilggadējais iestādes darbinieks Jānis Kaminskis (1878-1942), kurš amatā atradās no 1934. gada 1. jūlija⁷³ līdz 1939. gada 24. oktobrim.⁷⁴ Savukārt pēc tam Valsts kontroles vadība tika uzticēta citam pieredzējušam iestādes darbiniekam – Kārlim Piegāzem (1876-1941), kurš iestādi vadīja līdz valsts okupācijai 1940. gada vasarā.⁷⁵

⁶⁵ Par Valsts kontroliera ievēlēšanas kārtību detalizētāk skatīt Saeimas kārtības rullī C daļu "Vēlēšanas": Saeimas kārtības rullis. Valdības Vēstnesis, Nr. 79. 10.04.1929. 1.-3. lpp.

⁶⁶ Likums par Valsts kontroli. 9., 14., 15., 16. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁶⁷ Latvijas Republikas Saeimas III sesijas 8. sēdes 1923. gada 13. novembrī stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. III sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 146. sl.

⁶⁸ Paziņojums. II Saeimas 1926. gada 16. novembra sēdē par valsts kontrolieri ievēlēts Roberts Ivanovs. Valdības Vēstnesis, Nr. 260, 16.11.1926.; Paziņojums. III Saeimas 1929. gada 15. novembra sēdē par valsts kontrolieri ievēlēts Roberts Ivanovs. Valdības Vēstnesis, Nr. 261, 16.11.1929.; Paziņojums. IV Saeimas 1932. gada 15. novembra sēdē par valsts kontrolieri ievēlēts Roberts Ivanovs. Valdības Vēstnesis, Nr. 260, 16.11.1932.

⁶⁹ Ministru kabineta sēde 1934. gada 31. maijā. Valdības Vēstnesis, Nr. 119, 01.06.1934. 3. lpp.

⁷⁰ Valdības deklarācija. 1934. gada 18. maijs. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1307. fonds, 1. apraksts, 504. lieta, 5. lapa.

⁷¹ Pārgrozījumi likumā par Valsts kontroli. 1934. gada 17. maijs. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1307. fonds, 1. apraksts, 504. lieta, 17. lapa; Grozījumi publicēti: Pārgrozījumi likumā par Valsts kontroli. Valdības Vēstnesis, Nr. 109. 18.05.1934. 2. lpp.

⁷² Par pārmaiņām valsts pārvaldes iestāžu personālsastāvā pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma detalizētāk skatīt: Taurēns, J. Ierēdniecība. Grām.: 15. maija Latvija. Zin. red. Dr. habil. hist. Inesis Feldmanis. Rīga: Latvijas Mediji, 2017. 126.-132. lpp.; Ščerbinskis, V. Pašvaldību amatpersonu iecelšanas un atlaišanas pēc 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma. Latvijas Arhīvi, 2007, Nr. 2. 54.-76. lpp.

⁷³ Ministru kabineta sēde 1934. gada 31. maijā. Valdības Vēstnesis, Nr. 119, 01.06.1934. 3. lpp.

⁷⁴ Paziņojums. Valsts kontroles I departamenta priekšsēdētājs Kārlis Piegāze (1876-1941) ir iecelts par valsts kontrolieri. 25.10.1939. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 135. lapa.

⁷⁵ Paziņojums. Valsts kontrolierim Kārlim Piegāzem (1876-1941) piešķirts atvaļinājums uz vienu mēnesi un pēc tā viņš tiek atbrīvots no amata. 25.06.1940. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 144. lapa.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

Valsts kontroles Padome. Jaunā Nedēļa, Nr. 46., 18.11.1927. Latvijas Nacionālā bibliotēka

Valsts kontroles padome bija iestādes padomdevēja institūcija, kuras sastāvā bija piecas personas – valsts kontrolieris kā tās priekšsēdētājs un četri padomes locekļi.⁷⁶ Autoritārā režīma laikā tika veikti grozījumi Valsts kontroles padomes sastāvā – 1937. gada oktobrī tika noteikts, ka padome sastāv no valsts kontroliera un pieciem padomes locekļiem.⁷⁷ Padomes locekļus pēc valsts kontroliera priekšlikuma iecēla Ministru kabinets un apstiprināja Saeima uz noteiktu termiņu – četriem gadiem.⁷⁸ Padomes locekļus no amata atcelt varēja tikai uz tiesas sprieduma pamata. Padomes galvenie uzdevumi bija lemt dažādus jautājumus (gan Valsts kontroles darbinieku, gan tās struktūrvienību, kā arī citu iestāžu vai personu rosinātus) par revīziju darbību, lemt jautājumus, kas pārsniedz citu valsts kontrolierim subordinētu struktūrvienību kompetenci, izskatīt valsts budžeta izpildes pārskatu pirms tas tiek iesniegts Saeimai, izskatīt iesniegtās sūdzības par revīzijas departamentu kolēģiju lēmumiem,

kā arī sniegt rekomendācijas valsts kontrolierim par kandidātiem uz revidenta un citiem amatiem.⁷⁹ Valsts kontroles padomes lēmumus varēja pārsūdzēt Senāta administratīvajā departamentā.⁸⁰

Revīzijas departamenti bija iestādes struktūrvienības, kas sastāvēja no kolēģijas (ko veidoja departamenta priekšsēdētājs un kolēģijas locekļi (kopā ne vairāk kā sešas personas)), revidentiem un viņu palīgiem. Departamentu kolēģiju locekļus pēc valsts kontroliera priekšlikuma iecēla Ministru kabinets un apstiprināja Saeima uz četriem gadiem.⁸¹ Savukārt revidentus un viņu palīgus amatos iecēla valsts kontrolieris. Departamentu galvenais uzdevums bija organizēt un veikt revīzijas; departamentu kolēģijas pēc revīziju veikšanas izskatīja un pārbaudīja to rezultātus un tām bija tiesības noteikt norēķinus un uzrēķinus balstoties uz revīzijas rezultātiem un normatīvā regulējuma.⁸²

⁷⁶ Likums par Valsts kontroli. 17. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁷⁷ Papildinājums likumā par Valsts kontroli. Likumu un Ministra kabineta noteikumu krājums, Nr. 27. 22.10.1937. 1093. lpp.

⁷⁸ Likums par Valsts kontroli. 10. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁷⁹ Likums par Valsts kontroli. 19. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp. Detalizētāk par Valsts kontroles padomi skatīt: Likums par Valsts Kontroli. 17.-27. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 44. 23.09.1919. 1. lpp.

⁸⁰ Likums par Valsts kontroli. 27. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁸¹ Likums par Valsts kontroli. 10., 29. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁸² Likums par Valsts kontroli. 10., 11., 28.-33. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.; Par departamentu kolēģiju tiesībām noteikt norēķinus, uzrēķinus detalizētāk skatīt Likuma par Valsts kontroli 33. pantu.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Līdz 1929. gada 1. augustam revīzijas darbs bija sadalīts starp Valsts kontroles I un II departamentu; I departaments veica visu resoru iepriekšējo un faktisko revīziju, savukārt II departaments veica pēcrevīziju. Par šādu Valsts kontroles darbu organizāciju neapmierinātību puda revidējamās iestādes, kuras saņēma

pretrunīgus norādījumus, jo departamenti nebija savā starpā saskaņojuši darbības.⁸³ Neapmierinātība ar iestādes darbu organizāciju bija lasāma arī presē:

Piemēram, gadījās, ka valsts kontroles otrais – pēcrevīzijas departaments izdarījis revīziju kādā iestādē, dod norādījumus par dažiem vēlamiem lietderīgiem grozījumiem iestādes darbā. Attiecīgā iestāde, resp. resors izstrādā attiecīgu priekšlikumu saskaņā ar valsts kontroles norādījumiem un iesūta to atsauksmei tās pašas valsts kontroles pirmajam priekšrevīzijas departamentam atsauksmei. Bieži gadas, ka tas nepārzinādams revīzijas materialus atrod visādus pārlabojumus par liekiem un nedod piekrišanu tādu izvešanai. Protams, resors pilnīgā nesaprašanā. Ir arī otrāda rakstura gadījumi, kur otrais departaments neatzīst pirmā departamenta rīcību. Pēdējā laikā gan departamenti mēģināja savā starpā saskaņoties, bet tad iznāca, ka abi departamenti dara vienu un to pašu darbu.⁸⁴

Arī Valsts kontrole bija nonākusi pie secinājuma, ka šāds darbu sadalījums starp departamentiem nav efektīvs, tādēļ iestādes padome pārkārtoja iekšējo darbību pēc šādiem principiem. Pirmkārt, tika apvienoti visi revīzijas veidi, otrkārt, visas revidējamās valsts iestādes un uzņēmumi tika sadalīti starp diviem departamentiem un atsevišķām to sekcijām, treškārt, ņemot vērā Valsts kontroles budžetā atvēlētos līdzekļus, tika paplašināta faktiskā revīzija ar pēcrevīziju, ko īstenoja “uz vietas”, ceturtkārt, departamentu sekcijas tika komplektētas tā, lai tās patstāvīgi varētu veikt savus uzdevumus, piektkārt, sašaurināja iepriekšējās revīzijas veikšanas apjomu.⁸⁵ Saistībā ar revīzijas darbu pārkārtošanu un nolūku mazināt revidējamo iestāžu administratīvo slogu, 1929. gada rudenī Valsts kontrole vēl vairāk sašaurināja darījumu loku, kas pakļauts iepriekšējai revīzijai.⁸⁶

Valsts kontroles I departaments. Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados: rakstu krājums. Galv. red. Alfrēds Bīlmanis. Rīga: Golts un Jurjans, 1928. 72. lpp. Latvijas Nacionālā bibliotēka

Valsts kontroles II departaments. Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados: rakstu krājums. Galv. red. Alfrēds Bīlmanis. Rīga: Golts un Jurjans, 1928. 72. lpp. Latvijas Nacionālā bibliotēka

⁸³ Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 5. lpp.

⁸⁴ Valsts kontrole atzīst, ka valsts kontroles iekārta grozāma. Pēdējā Brīdī, Nr. 118. 27.05.1928. 1. lpp.

⁸⁵ Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 6. lpp.

⁸⁶ Valsts kontroliera lēmums. Valdības Vēstnesis, nr. 248., 01.11.1929. 1. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Kanceleja bija iestādes struktūrvienība, ko vadīja pārvaldnieks un tās kompetencē atradās visa iestādes darbvedība. Kancelejas darbiniekus amatos iecēla valsts kontrolieris.⁸⁷

Valsts kontroles kanceleja. Jaunā Nedēļa, Nr. 46, 18.11.1927.. Latvijas Nacionālā bibliotēka

Valsts kontroles organizācijā būtisks bija Saeimas VII sesijas 17. sēdē 1925. gada 17. martā pieņemtais Likums par Valsts kontroles štatiem.⁸⁸ Valsts kontrole bija pirmā valsts institūcija, kas bija izstrādājusi priekšlikumu par iestādes darbinieku skaitu, pamatojoties uz līdzšinējo darbības pieredzi.⁸⁹ Likumā tika noteiktas konkrētas amatu kategorijas un to skaits, sagrupējot tās piecās daļās pēc veicamā darba rakstura: A daļa – valsts kontrolieris (viena amata vieta); B daļa – padomes un kolēģiju personāls (16 amata vietas); C daļa – revīzijas personāls (174 amata vietas); D daļa –

kancelejas personāls (20 amata vietas); E daļa – apkalpotāji (10 amata vietas). Katra daļa bija sadalīta vēl sīkāk, piemēram, revīzijas personālā ietilpa vecākais revidents, revidents, revidenta palīgs (I, II, III šķira). Kopā Valsts kontrolē bija paredzēta 221 amata vieta, kā arī divas papildus vietas, paredzot vienu papildu vietu revīzijas personālam un vienu – kancelejas personālam.

Valsts pārvaldes iestāžu darbības sākumposmā problēmas raisīja personālsastāva nokomplektēšana. Tas bija saistāms ar to, ka lielākajai daļai darbinieku trūka atbilstošas pieredzes, nebija garantēts stabils atalgojums (trūka līdzekļu arī valsts iestāžu darbinieku pamatfunkciju nodrošināšanai) un ilgstošās karadarbības rezultātā daudz potenciāli piemērotu darbinieku bija devušies bēgļu gaitās uz Krieviju, citi – mobilizēti, tādēļ demokrātiskās Latvijas valsts iestāžu darbā iesaistīties nevarēja.⁹⁰ Tomēr 1919. gada vasarā, kad Latvijas Pagaidu valdība pēc ilgstošas prombūtnes atgriezās Rīgā, valsts iestādes, tajā skaitā Valsts kontrole, savu darbu atsāka.

1919. gada jūlijā Valsts kontrolē strādāja 42 darbinieki, 1920. gada janvārī – jau 142.⁹¹ Pirms iestādes reorganizācijas 1921. gada nogalē⁹² darbinieku skaits bija pieaudzis līdz 337,⁹³ savukārt pēc reorganizācijas tas tika samazināts līdz 210.⁹⁴ Pēc 1925. gada pavasarī pieņemtā Likuma par Valsts kontroles štatiem,⁹⁵ kas ar nelielām izmaiņām bija spēkā līdz valsts okupācijai 1940. gada vasarā, iestādes darbinieku skaits faktiski arī svārstījās ap likumā noteikto. Piemēram, 1926. gadā – 223

⁸⁷ Likums par Valsts kontroli. 11., 34.-36. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

⁸⁸ Likums par Valsts kontroles štatiem. Valdības Vēstnesis, Nr. 73., 31.03.1925. 1. lpp.

⁸⁹ Latvijas Republikas Saeimas VII sesijas 13. sēdes 1925. gada 3. martā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. VII sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 574. sl.

⁹⁰ Ščerbinskis, V. Pirmie soļi. Latvijas valsts un tās pārvaldes izveidošana. Grām.: 1918.-1920. gads Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2013. 54.-55. lpp.

⁹¹ Braunfelde, Z. Latvijas Valsts kontrole: izveidošana un darbība pirmajos tās pastāvēšanas gados (1918.-1923.). Maģistra darbs. Zinātniskais vadītājs Dr. habil. hist. Aivars Stranga. Latvijas Universitāte, 2016. 50. lpp.

⁹² Ministru kabinets sēdē 1921. gada 3. novembrī apstiprināja Valsts kontroles reorganizācijas plānu. Skatīt: Valdības darbība. Ministru kabineta sēde 1921. gada 3. novembrī. Valdības Vēstnesis, Nr. 250. 04.11.1921. 2. lpp.

⁹³ Dati uz 1922. gada 1. janvāri. Civilresoru darbinieku skaits 1922.-1927. g. pēc resoriem. Latvijas statistiskā gada grāmata. 1926. 470.-471. lpp.; Citviet ir informācija, ka darbinieku skaits bija pieaudzis līdz 327. Detalizētāk skatīt: Valsts kontroles 5 gadi. Valsts kontroliera R. Ivanova paskaidrojumi laikrakstam. Sociāldemokrāts, Nr. 204, 09.09.1924. 1. lpp.

⁹⁴ 1922. gada 1. aprīlī; Valsts kontroles 5 gadi. Valsts kontroliera R. Ivanova paskaidrojumi laikrakstam. Sociāldemokrāts, Nr. 204, 09.09.1924. 1. lpp.

⁹⁵ Likums par Valsts kontroles štatiem. Valdības Vēstnesis, Nr. 73., 31.03.1925.

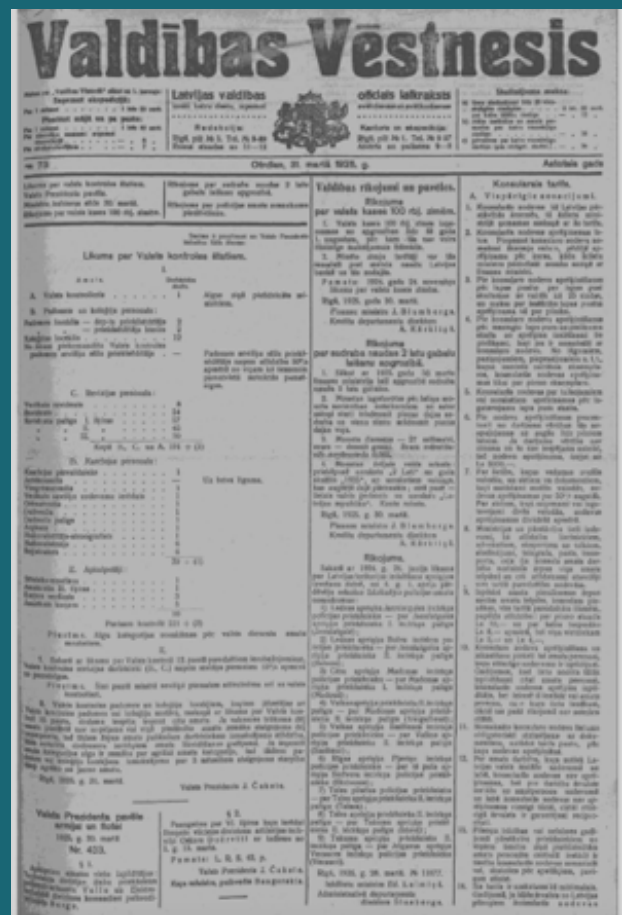

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

darbinieki,⁹⁶ 1927. gadā – 223, 1928. gadā – 224, 1929. gadā – 224, 1930. gadā – 225, 1931. gadā – 224, 1932. gadā – 222,⁹⁷ 1933. gadā – 226, 1934. gadā – 230.⁹⁸ Autoritārā režīma laikā Valsts kontroles darbinieku skaits turpināja būt stabils; 1935. gadā – 227, 1936. gadā – 229,⁹⁹ 1937. gadā – 239,¹⁰⁰ 1938. gadā – 234,¹⁰¹ 1939. gadā – 229.¹⁰² Kopumā autoritārā režīma laikā valsts iestādēs izteiktāks bija darbinieku skaita pieaugums; stabils darbinieku skaits saglabājās Valsts kontrolē, kā arī Ārlietu ministrijā.¹⁰³ Jāatzīmē, ka Valsts kontrolē visā apskatāmajā laika posmā darbinieku vidū sievietes bija salīdzinoši maz, piemēram, 1924. gadā no 205 darbiniekiem 22 bija sievietes (10,7% no kopējā darbinieku skaita),¹⁰⁴ 1930. gadā no 225 darbiniekiem 27 bija sievietes (12% no kopējā darbinieku skaita),¹⁰⁵ 1936. gadā no 229 darbiniekiem 30 bija sievietes (13,1% no kopējā darbinieku skaita),¹⁰⁶ savukārt 1939. gadā no 229 darbiniekiem 40 bija sievietes (17,5% no kopējā darbinieku skaita).¹⁰⁷ Salīdzinot ar citām valsts iestādēm Valsts kontrolē bija proporcionāli maz sieviešu, piemēram, 1936. gadā proporcionāli mazāk bija tikai Iekšlietu ministrijā (no 4897 darbiniekiem 381 bija sieviete (7,8% no kopējā darbinieku skaita)).¹⁰⁸

Likumā par Valsts kontroles štiem tika noteikta arī iestādes darbinieku atalgojuma kārtība, kas likumprojekta 2. lasījumā raisīja

Likums par Valsts kontroles štiem. Valdības Vēstnesis, Nr. 73., 31.03.1925. Latvijas Nacionālā bibliotēka

⁹⁶ Civilresoru darbinieku skaits 1922.-1927. g. pēc resoriem. Latvijas statistiskā gada grāmata. 1926. 470.-471. lpp.

⁹⁷ Civildienesta darbinieku skaits 1927.-1932. g.g. pēc resoriem. Darba statistika 1931. g. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. Sast. J. Baltis, red. V. Salnais. 1932. 287. lpp

⁹⁸ Darba statistika 1933. g. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. Sast. J. Baltis, red. V. Salnais. 1934. 47. lpp.

⁹⁹ Darba statistika 1935. g. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. Sast. J. Baltis, red. V. Salnais. 1936. 100. lpp.

¹⁰⁰ Darba statistika 1936. g. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. Sast. P. Dāvidsons, red. A. Maldups. 1937. 166. lpp.

¹⁰¹ Latvijas skaitļos. 1938. Red. A. Maldups. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. 1938. 512. lpp.

¹⁰² Latvijas statistikas gada grāmata. 1939. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 1939. 249. lpp.

¹⁰³ Taurēns, J. Ierēdniecība. Grām.: 15. maija Latvija. Zin. red. Dr. habil. hist. Inesis Feldmanis. Rīga: Latvijas Mediji, 2017. 129. lpp.

¹⁰⁴ Civilresoru darbinieku skaits 1922.-1927. g. pēc resoriem. Latvijas statistiskā gada grāmata. 1926. 470.-471. lpp.

¹⁰⁵ Civildienesta darbinieku skaits 1927.-1932. g.g. pēc resoriem. Darba statistika 1931. g. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. Sast. J. Baltis, red. V. Salnais. 1932. 287. lpp

¹⁰⁶ Darba statistika 1935. g. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. Sast. J. Baltis, red. V. Salnais. 1936. 100., 104. lpp.

¹⁰⁷ Latvijas statistikas gada grāmata. 1939. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 1939. 249. lpp.

¹⁰⁸ Darba statistika 1935. g. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde. Sast. J. Baltis, red. V. Salnais. 1936. 104. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPEKA

debates.¹⁰⁹ Tā kā Likumā par Valsts kontroli noteikts, ka “Valsts kontroles ierēdņiem, izņemot kancelejas darbiniekus, kuri padoti likumam par civildienestu, ir aizliegts ieņemt citus atalgojamus amatus, vai arī piedalīties peļņas nolūkos valsts, pašvaldības un privātās iestādēs un uzņēmumos”,¹¹⁰ lai neradītu nevienlīdzīgu situāciju iepretim citu valsts iestāžu darbiniekiem, valsts kontrolierim, padomes un kolēģiju personālam un revīzijas personālam tika noteikta piemaksa 15% apmērā no pamatalgas¹¹¹ (sākotnējais Valsts kontroles priekšlikums bija piemaksa 25% apmērā no pamatalgas¹¹²). Pamata atalgojums visiem darbiniekiem tika noteikts pēc Valsts dienesta amatu saraksta.¹¹³ Šī jautājuma problemātiku un nepieciešamību noteikt pastāvīgas piemaksas trāpīgi raksturoja Saeimas deputāts Andrejs Petrevics (1883-1939):

Šinī ziņā valsts kontroles revidējošais personāls kopā ar kolēģijas un padomes locekļiem nostādīts sliktāka stāvoklī nekā pārējie valsts darbinieki. Pārējiem valsts darbiniekiem likums neaizliedz blakus nodarbošanos. Sakarā ar to valsts kontrole ir nonākusi pie slēdziena, ka viņai savi darbinieki tāpēc jākompensē ar zināmu algas piemaksu. Ja šāda algas piemaksa nebūtu, tad valsts kontrole varētu nonākt ļoti grūtā stāvoklī un labākie darbinieki aizietu uz citiem resoriem, kur viņiem būtu izdevīgāki darboties. [...] Tā tad, lai savus labos darbiniekus neaizlaistu uz citiem resoriem, valsts kontrolei jācenšas panākt viņu pieturēšanu, nenostādot viņus algas ziņā ne vismaz sliktāk kā citos resoros.¹¹⁴

Galvenie darbības virzieni

Valsts kontroles darbības mērķis izriet no valsts pamatlíkuma, ko šajā kontekstā raksturojuši tiesībzinātnieki Ringolds Balodis un Edvīns Danovskis:

Kaut arī Satversmes 88. pants nosaka, ka Valsts kontroles kompetenci nosaka likums, Valsts kontroles kompetences galvenie aspekti jau ir iekodēti Satversmē un izsecināmi no Satversmes sapulces debatēm – kontrolēt valsts finanšu resursu izlietošanu un valsts mantas pārvaldību.¹¹⁵

“Pārsteigums. “Ko? Kas? Jūs sakiet pie manis brauc valsts kontrole? Revidēt? Tas tiešām savādi - pie manis tāvu mazas nelikumības nenotiek! Jājautā, ko tad ta kontrole revidēs?”” Svari, Nr. 36, 18.09.1931. Latvijas Nacionālā bibliotēka

¹⁰⁹ Likumprojekta debatēs detalizētāk tika apspriesti arī jautājumi par kancelejas personāla viena amata nosaukumu. Saeimas Publisko tiesību komisija rosināja attiecīgajā iestādēs daļā iekļaut “virsgēmatvedī”, savukārt Saeimas Budžeta komisija – “vecāko grāmatvedi”. Jautājuma esence slēpās atalgojuma atšķirībā, ko savukārt, varēja izvērtēt pēc amata darba apjoma. Ņemot vērā Valsts kontroles revīzijas personāla darba specifiku, lai veiktu faktisko revīziju daudz darbinieku regulāri devās komandējumos, par kuriem bija detalizēti jāatskaitās grāmatvedim, kas ievērojami palielināja darba apjomu, Saeima vienbalsīgi pieņēma Publisko tiesību komisijas priekšlikumu, nosakot amatu “virsgēmatvedis” ar augstāku atalgojumu nekā otrā priekšlikumā minētajam amatam. Detalizētāk skatīt: Latvijas Republikas Saeimas VII sesijas 13. sēdes 1925. gada 3. martā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. VII sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 582. sl.

¹¹⁰ Likums par Valsts kontroli. 12. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

¹¹¹ Likums par Valsts kontroles štatiem. II daļas 1. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 73., 31.03.1925. 1. lpp.

¹¹² Latvijas Republikas Saeimas VII sesijas 13. sēdes 1925. gada 3. martā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. VII sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 577. sl.

¹¹³ Likums par Valsts kontroles štatiem. I daļas piezīme. Valdības Vēstnesis, Nr. 73., 31.03.1925.; detalizētāk skatīt – Valsts dienesta amatu saraksts. Valdības Vēstnesis, nr. 214. 23.09.1922. 1.-3. lpp.

¹¹⁴ Latvijas Republikas Saeimas VII sesijas 13. sēdes 1925. gada 3. martā stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. VII sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 575.-576. sl.

¹¹⁵ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 194. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

Līdz ar to, lai atkārtoti nepievērstos valsts pamatlikumā ietvertajam Valsts kontroles tiesiskajam regulējumam un diskusijām par to Satversmes sapulcē (skatīt sadaļu par Valsts kontroles tiesisko ietvaru), šajā sadaļā uzmanība pievērsta jau konkrētiem iestādes uzdevumiem, kas noteikti pamatlikumā balstītos normatīvajos aktos.

Valsts kontroles galvenais uzdevums bija **veikt valsts mantas stāvokļa un apgrozījuma revīziju, vienlaikus kontrolējot, vai rīcība ar valsts līdzekļiem ir likumīga, lietderīga un pareiza.**¹¹⁶ Iestāde veica uzraudzību pār tiem subjektiem, kuri rīkojās ar valsts materiālo vērtību kopumu. Valsts kontroles revīzijas neattiecas vienīgi uz Saeimu.¹¹⁷

Revīziju (iestādes, uzņēmuma vai amatpersonas, kur ir piešķirti valsts līdzekļi, darbības pareizības, likumības pārbaude) īstenošanas kārtību detalizētāk noteica reglaments. Līdz pat 1931. gada maijam, kad tika pieņemts jauns Valsts kontroles revīzijas reglaments,¹¹⁸ spēkā vairāk nekā desmit gadu bija 1919. gada septembrī pieņemtais Valsts kontroles revīzijas pagaidu reglaments.¹¹⁹ Kā noprotams, ceļš līdz jauna reglamenta pieņemšanai bija sarežģīts, tomēr no Valsts kontroles iniciatīva bija – jau 1924. gada 14. novembrī Ministru kabinetam tika iesniegts jauns regulējums, tomēr tā izskatīšanai izveidotā komisija strādāja ilgi un tikai 1927. gadā to iesniedza Saeimai.¹²⁰ Abi reglamenti pēc būtības neatšķīrās; Saeimas deputāts A. Petrevics III Saeimas IV sesijas

13. sēdē 1929. gada 3. decembrī norādīja, ka jaunais regulējums ir detalizētāk izstrādāts, ir ņemti vērā līdzšinējā darbā gūtie novērojumi un tas ir saskaņots ar 1923. gada augustā pieņemto Likumu par Valsts kontroli.¹²¹ 1929. gada 3. decembrī 2. lasījumā Valsts kontroles revīzijas reglaments tika vienbalsīgi pieņemts,¹²² savukārt 17. decembrī skatot reglamentu 3. lasījumā, tas tika izņemts no dienas kārtības un nodots pārstrādāšanai Saeimas Publisko tiesību un Juridiskai komisijai.¹²³ Līdz ar to darbs pie jaunā reglamenta ievilkās un to pieņēma tikai 1931. gada 12. maijā.¹²⁴

Reglaments detalizēti noteica revīzijai pakļauto subjektu loku, revīzijas veidus (iepriekšējā revīzija, faktiskā revīzija, pēcrevīzija) un niansētu to veikšanas kārtību, kā arī atsevišķi noteica uzrēķinu kārtību un sniedza pielikumus pie konkrētiem likuma pantiem, detalizētāk regulējot amatpersonu un privātpersonu nopratināšanas kārtību un naudas sodu piešķiršanas, apelācijas u.tml. darbību kārtību.¹²⁵

Iepriekšējā revīzija. Viens no Valsts kontroles revīzijas veidiem bija iepriekšējā revīzija. To veicot kontroles iestādei bija tiesības, pirmkārt, sagatavot slēdzienus par subjekta iesūtītajiem dokumentiem, kas atspoguļoja plānoto rīcību ar valsts materiālo vērtību kopumu, otrkārt, pārbaudīt iestāžu dažāda veida izmaksu dokumentus, pirms tajos norādīto summu apmaksas, treškārt, piedalīties iestāžu sēdēs un komisijās, kurās tiek apspriesti saimnieciska rakstura jautājumi vai arī tādi jautājumi, pie

¹¹⁶ Likums par Valsts kontroli. 1., 2. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

¹¹⁷ Likums par Valsts kontroli. 1. pants piezīme. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

¹¹⁸ Valsts kontroles revīzijas reglaments. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1.-2. lpp.

¹¹⁹ Valsts kontroles revīzijas pagaidu reglaments. Valdības Vēstnesis, Nr. 47. 26.09.1919. 1.-2. lpp.

¹²⁰ Valsts kontrole 10 gadus: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 4. lpp.

¹²¹ Latvijas Republikas III Saeimas IV sesijas 13. sēdes 1929. gada 3. decembrī stenogramma. Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 602.-603. sl.

¹²² Latvijas Republikas III Saeimas IV sesijas 13. sēdes 1929. gada 3. decembrī stenogramma. Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 614. sl.

¹²³ Latvijas Republikas III Saeimas IV sesijas 17. sēdes 1929. gada 17. decembrī stenogramma. Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. Ārkārtējā un IV sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 799. sl.

¹²⁴ Latvijas Republikas III Saeimas IX sesijas 7. sēdes 1931. gada 12. maijā stenogramma. Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. IX sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 197. sl.

¹²⁵ Detalizētāk skatīt: Valsts kontroles revīzijas reglaments. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1.-2. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

kuru realizācijas palielinātos valsts izdevumu apmērs.¹²⁶ Valsts kontroles interpretācijā iepriekšējās revīzijas mērķis bija

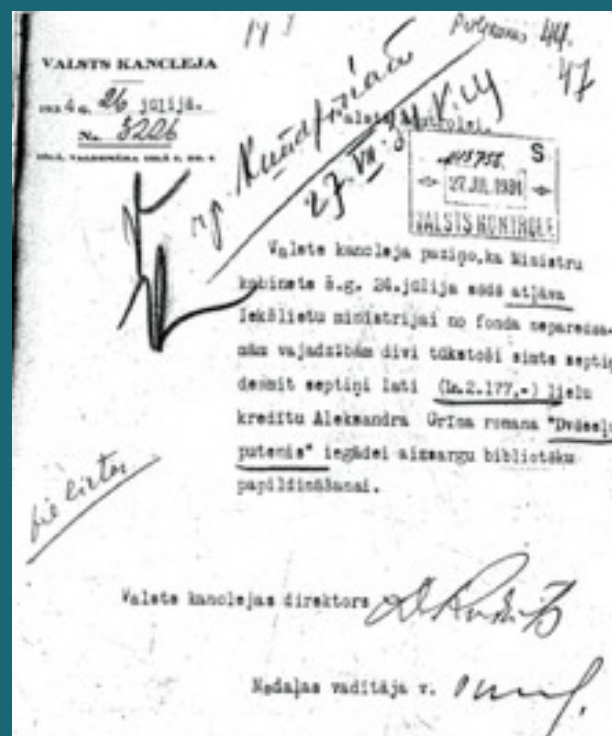
*aizkavēt un novērst nepareizu un nepārdomātu projektu izvešanu, neizdevīgu līgumu noslēgšanu un nepareizu vai nelikumīgu maksājumu izdarīšanu, tā pasargājot valsts kasi no nelikumīgiem un nevajadzīgiem izdevumiem.*¹²⁷

Šajā kontekstā būtiska ir norāde par Valsts kases “pasargāšanu” no nelietderīgiem izdevumiem, jo ņemot vērā Valsts kontroles darbības pieredzi, efektīvāk bija norādīt uz nelikumībām un nelietderību pirms darījuma realizēšanas, nekā piedzīt zaudējumus pēc tam.¹²⁸ Tomēr tajos gadījumos, kad kontrolējošās iestādes slēdziens bija noraidošs vai arī tās pārstāvis, piedaloties kādas iestādes sēdē vai komisijā, pauda iebildumus, revidējamai iestādei bija tiesības turpināt iesākto, neņemot vērā Valsts kontroles iebildumus.¹²⁹ Šādos gadījumos iestādes attiecīgās darbības tika pārbaudītas pēcrevizijā.¹³⁰

Iepriekšējai revīzijai nebija padoti visi revidējamās iestādes izmaksu dokumenti – par revīzijai pakļautajiem izmaksu dokumentiem Valsts kontrole iestādi informēja. Pēc pieprasīto dokumentu iesūtīšanas, kontrolējošā iestāde veica revīziju un deva slēdzienu par maksājuma apstiprināšanu vai neapstiprināšanu.¹³¹ Nauda tika izmaksāta tikai pret tādiem dokumentiem, uz kuriem nav Valsts kontroles “noliedzoša atzīme”¹³² un kuri bija attaisnoti ar nepieciešamajiem norēķiniem un dokumentiem, kā arī revīzijas laikā nebija radušies nekādi papildus jautājumi. Netika apstiprināti tādi dokumenti, kuri bija pretlikumīgi vai kļūdaini. Iepriekšējā revīzijā apstiprinātos dokumentus

atkārtoti pārbaudīja pēcrevizijā, izvērtējot to lietderību un pārlicinoties, vai maksājumi veikti attiecīgajām personām.

Piemēram, 1934. gada 26. jūlijā Valsts kanceleja informēja Valsts kontroli, ka Ministru kabinets 24. jūlija sēdē bija atļāvis Iekšlietu ministrijai no fonda neparedzētām vajadzībām izsniegt kredītu 2 177 latu apmērā, lai iegādātos

Valsts kancelejas paziņojums Valsts kontrolei par to, ka Ministru kabinets ļāvis Iekšlietu ministrijai no fonda neparedzētām vajadzībām paņemt kredītu Aleksandra Grīna (1895-1941) romāna “Dvēseļu putenis” iegādei. 26.07.1934. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (1312. f., 45. apr., 60. l., 47. lp.)

¹²⁶ Valsts kontroles tiesības veicot iepriekšējo revīziju abos secīgi saistošajos normatīvajos aktos būtiski neatšķīrās. Detalizētāk skatīt: Valsts kontroles revīzijas pagaidu reglaments. 10. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 47. 26.09.1919. 1. lpp.; Valsts kontroles revīzijas reglaments. 22. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1. lpp.

¹²⁷ Valsts kontrole 10 gadus: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 9. lpp.

¹²⁸ Valsts kontrole 10 gadus: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 9. lpp.

¹²⁹ Valsts kontroles revīzijas reglaments. 24., 43. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1. lpp.

¹³⁰ Valsts kontroles revīzijas reglaments. 25. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1. lpp.

¹³¹ Valsts kontroles revīzijas reglaments. 28., 29. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1. lpp.

¹³² Valsts kontroles revīzijas reglaments. 28. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Aleksandra Grīna (1895-1941) romānu “Dvēseļu putenis” Latvijas Aizsargu organizācijas bibliotēku papildināšanai.¹³³ Papildus informācijai Valsts kontrolei tika nosūtīts Finanšu ministrijas lūgums Ministru kabinetam par attiecīgā kredīta izsniegšanu, sniedzot detalizētāku informāciju par kopsummu veidojošajām komponentēm un izdevuma iegādes nepieciešamību, “ņemot vērā minētās grāmatas lielo nozīmi militāri – patriotiskā audzināšanā”.¹³⁴ Valsts kontroles kolēģijai iebildumu pret šādiem izdevumiem nebija.¹³⁵

Savukārt 1927. gada 20. janvārī Žūpiņas apkarošanas fonda sēdē kopā ar Iekšlietu ministrijas un Izglītības ministrijas pārstāvjiem piedalījās arī Valsts kontroles pārstāvis Jānis Volfs (1869-1930).¹³⁶ Sēdē tika lemti jautājumi par pabalstiem, kopumā izmaksājot pabalstus 18 300 latu vērtībā. Pabalsti tika piešķirti, piemēram, Svētes pagasta valdei laikrakstu un žurnālu abonēšanai (150 lati), pretalkohola priekšlasījumiem (100 lati), izrīkojumiem (100 lati), lasītavas ierīkošanai (200 lati), Sņķeres pagasta valdei dažādām izdevumu pozīcijām alkohola lietošanas apkarošanai (kopā 200 lati), dziedāšanas kora vajadzībām (150 lati), savukārt priekšlikums par pabalsta piešķiršanu tautas nama būvniecībai tika noraidīts, jo par Žūpiņas apkarošanas fonda līdzekļiem segt šādus izdevumus nebija iespējams.¹³⁷

Faktiskā revīzija. Vēl viens Valsts kontroles revīzijas veids bija faktiskā revīzija. To veicot kontroles iestādei bija tiesības, pirmkārt, “uz vietas” pārliecināties par valsts materiālo vērtību kopuma stāvokli un par tās atbilstību

dokumentiem, kā arī pareizu un drošu tās uzturēšanu, otrkārt, veikt revidējamās iestādes darbības vai atsevišķu tās darbības elementu pārbaudi un ievākt revīzijas veikšanai nepieciešamos datus, treškārt, noprotināt amatpersonas un privātpersonas, ceturtkārt, piedalīties iestāžu sēdēs un komisijās, kurās tika apspiesti saimnieciska rakstura jautājumi.¹³⁸

“Pirms katras ogļu iegādes mašīnu direkcija pārbauda izmēģinājuma braucienā ar lokomotīvi piedāvāto ogļu marku tvaika ražošanas spējas, lai iegūtu datus ogļu cenu salīdzināšanai. Lokomotīvu daļas darbinieks un valsts kontroles pārstāvis mēro ūdens daudzumu lokomotīves tenderī, izmēģināšanu uzsākot Rīgā I stacijā.” Brensons, J. Apbūviešu atbalstīšana. Dzelzceļnieks, Nr. 12. 15.06.1931. Latvijas Nacionālā bibliotēka

Faktisko revīziju Valsts kontrole īstenoja vai nu pēc savas iniciatīvas, vai arī priekšlikuma, kas nācis ārpus iestādes, ko varēja ņemt vai neņemt

¹³³ Valsts kancelejas paziņojums Valsts kontrolei par kredīta izsniegšanu Iekšlietu ministrijai. 1934. gada 26. jūlijs. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 45. apraksts, 60. lieta, 47. lapa.

¹³⁴ Finanšu ministrijas lūgums Ministru kabinetam (noraksts Valsts kontrolei) par kredīta izsniegšanu Iekšlietu ministrijai. 1934. gada 24. jūlijs. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 45. apraksts, 60. lieta, 42. lapa.

¹³⁵ Finanšu ministrijas lūgums Ministru kabinetam (noraksts Valsts kontrolei) par kredīta izsniegšanu Iekšlietu ministrijai. 1934. gada 24. jūlijs. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 45. apraksts, 60. lieta, 42. lapa.

¹³⁶ Žūpiņas apkarošanas fonda pabalsti. Jaunā Balss, Nr. 3-4. 03.02.1927. 10. lpp.

¹³⁷ Žūpiņas apkarošanas fonda pabalsti. Jaunā Balss, Nr. 3-4. 03.02.1927. 11. lpp.

¹³⁸ Valsts kontroles tiesības veicot faktisko revīziju abos secīgi saistošajos normatīvajos aktos būtiski neatšķiras; atšķirīgs bija Valsts kontroles tiesību faktiskajās revīzijās formulējums; 1919. gada septembrī pieņemtajā revīzijas pagaidu reglamentā bija minētas arī tiesības piedalīties izsolēs; detalizētāk skatīt: Valsts kontroles revīzijas pagaidu reglaments. 35. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 47. 26.09.1919. 1. lpp.; Valsts kontroles revīzijas reglaments. 52. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 2. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

vērā pēc saviem ieskatiem.¹³⁹ Lai veiktu faktisko revīziju, revidējamām iestādēm bija pienākums nodrošināt visu nepieciešamo revīzijas veikšanai. Par veiktajām darbībām Valsts kontroles pārstāvji sastādīja aktus, ko parakstīja revidējamās iestādes pārstāvis; Valsts kontroles pārstāvis revidējamai iestādei pēc nepieciešamības varēja pieprasīt papildus paskaidrojumus.¹⁴⁰ Valsts kontroles pieredzē tieši faktiskās revīzijas laikā bija iespējams konstatēt visvairāk pārkāpumu, turklāt arī cita veida revīziju – iepriekšējās revīzijas un pēcrevīzijas – īstenošanai un slēdzienu sagatavošanai bija noderīgi izmantot kādu no faktiskās revīzijas regulējumā ietvertajām darbībām. Tomēr tieši šis revīzijas veids bija visdārgākais, jo Valsts kontroles pārstāvjiem bija jānodrošina komandējums, kas prasīja prāvus līdzekļus no iestādei piešķirtā budžeta.¹⁴¹

Piemēram, Valsts kontroles I departamenta II sekcija, kura revidēja dzelzceļu ieņēmumus un pārējos dzelzceļu izdevumus, 1934. gada 22. februārī faktiskās revīzijas kārtībā revidēja pasažieru vilcienu posmā Jelgava – Brakšķi.¹⁴² Valsts kontroles pārstāvis konstatēja, ka pieciem pasažieriem nav braukšanai nepieciešamo dokumentu. Tā kā no soda naudas samaksas pasažieri attiekušies, Līvberzes stacijā tika sastādīts protokols un pasažieri izsēdināti no vilciena. Vēlāk sarakstoties par šiem pārkāpumiem ar Dzelzceļu virsvaldi, tika sniegti

paskaidrojumi, ka visi pieci izsēdinātie pasažieri bijuši dzelzceļa strādnieki, kuriem ceļa meistars izrakstījis brīvbiļeti un strādnieku sarakstu, uz kuriem tā attiecas, bet vecākais strādnieks A. Plinte strādnieku sarakstu aizmirsis un Valsts kontroles pārstāvim varējis uzrādīt tikai brīvbiļeti. Ņemot vērā to, ka ceļa meistars nepieciešamos dokumentus bija sagatavojis, Dzelzceļu virsvalde nolēma Valsts kontroles pārstāvja pieteikumu par uzrēķinu anulēt. Iepazīstoties ar sniegtajiem paskaidrojumiem, I departamenta II sekcija, balstoties uz Likuma par valsts kontroli 33. panta 3. punktu, kas noteica, ka departamentu kolēģijām ir tiesības

*noteikt uzrēķinu summas par apgrozījumiem, kuri atzīti par nelikumīgiem, nelietderīgiem vai nepareizi izvestiem,*¹⁴³

lūdza departamenta kolēģiju atzīt uzrēķinu Dzelzceļu virsvaldei 10 latu vērtībā. Vienlaikus II sekcijas slēdzienā tika norādīts, ka Dzelzceļa virsvaldei nav tiesību anulēt Valsts kontroles uzrēķinu, šādas tiesības ir vienīgi kontrolējošās iestādes kolēģijai. I departamenta kolēģija, balstoties uz Likuma par Valsts kontroli 33. panta 6. punktu, kas noteica, ka kolēģijām ir tiesības

*dzēst uzrēķinus līdz 1000 latiem, kuri būtu uzliekami iestādēm vai personām par viņu nepareizu rīcību, ja caur to nav nodarīti valstij tieši zaudējumi,*¹⁴⁴

uzrēķinu dzēsa.¹⁴⁵

¹³⁹ Valsts kontroles revīzijas reglaments. 51. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 2. lpp.

¹⁴⁰ Valsts kontroles revīzijas reglaments. 63., 65. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 2. lpp.

¹⁴¹ Valsts kontrole 10 gadus: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 17. lpp.

¹⁴² Valsts kontroles I departamenta II sekcijas lūgums I departamenta kolēģijai par lēmumu noteikt uzrēķinu Dzelzceļu virsvaldei. 1934. gada 7. aprīlis. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 4. apraksts, 233. lieta, 12. lapa.

¹⁴³ Likums par Valsts kontroli. 33. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

¹⁴⁴ Likums par Valsts kontroli. 33. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

¹⁴⁵ Valsts kontroles I departamenta II sekcijas lūgums I departamenta kolēģijai par lēmumu noteikt uzrēķinu Dzelzceļu virsvaldei. 1934. gada 7. aprīlis. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 4. apraksts, 233. lieta, 12. lapa.

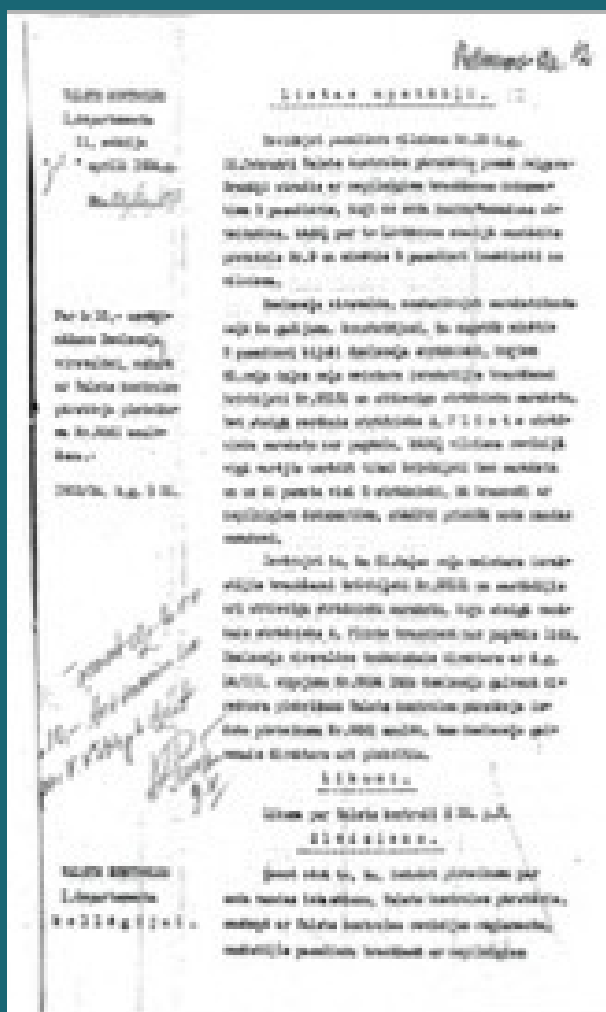
¹⁴⁶ Ilggadējais Valsts kontroles darbinieks Gustavs Feigmanis (1885-?) iestādē ieņēmis dažādus amatus, tajā skaitā bijis kolēģiju un padomes loceklis, kā arī II departamenta priekšsēdētājs. 1941. gada 14. jūnijā tika deportēts no Latvijas, par tālākajām gaitām ziņu nav. Detalizētāk skatīt Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva datubāzi – "Deportēto Latvijas iedzīvotāju saraksti" (pieejams: <https://www.archiv.org.lv/dep1941/meklesana41.php?rinda=0>; skatīts 10.01.2023.); Ērglis, Dz. 1941. gada 14. jūnijs Ventspils apriņķa Dundagas pagastā. Latvijas Vēstnesis, Nr. 96. 21.06.2001. 6. lpp.

¹⁴⁷ Jānis Berķis (1875-1934) Ārlietu ministrijā ieņēmis dažādus amatus, detalizētāk skatīt: Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918-1991. Biogrāfiska vārdnīca. Sast. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis V. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs; Zinātne. 2003. 62. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Valsts kontroles I departamenta II sekcijas revīzijā pasažieru vilcienā, posmā Jelgava – Brakšķi konstatētais un slēdziens. 07.04.1934. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (1312. f., 4. apr., 233. l., 12. lp.)

Savukārt 1932. gada oktobrī Valsts kontroles Kolēģijas loceklis Gustavs Feigmanis (1885-?)¹⁴⁶ un Ārlietu ministrijas Saimniecības un finanšu nodaļas vadītājs Jānis Berķis (1875-1934)¹⁴⁷ veica revīziju Latvijas sūtniecībā Tallinā. Revīzijas laikā tika konstatētas nesakrītības

kases grāmatu ierakstos un iztrūkumus kasē. Lai noskaidrotu lietas apstākļus, Valsts kontroles kolēģijas loceklis pieņēma lēmumu noprotināt sūtniecības darbiniekus Kārli Freimani (1890-1973)¹⁴⁸ un Augustu Zariņu (1880-?).¹⁴⁹

¹⁴⁶ Kārlis Freimanis (1890-1973) sūtniecībā Tallinā ieņēmis dažādus amatus – II šķiras sekretārs (no 1930. gada jūlija līdz 1931. gada novembrim), I šķiras sekretārs (no 1931. gada novembra līdz decembrim), pilnvarotā lietveža vietas pienākumu izpildītājs (no 1931. gada decembra līdz 1933. gada aprīlim). Detalizētāk skatīt: Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918-1991. Biogrāfiska vārdnīca. Sast. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis V. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs; Zinātne. 2003. 107.-108. lpp.

¹⁴⁹ Valsts kontroles kolēģijas locekļa G. Feigmana lēmums noprotināt Latvijas sūtniecības Tallinā sūtņa pagaidu vietas izpildītāju K. Freimani. 1932. gada 18. oktobris. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 36. apraksts, 206. lieta, 62. lapa.; Valsts kontroles kolēģijas locekļa G. Feigmana lēmums noprotināt Latvijas sūtniecības Tallinā trešo sekretāru A. Zariņu. 1932. gada 18. oktobris. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 36. apraksts, 206. lieta, 64. lapa.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

Pēcrevīzija. Viens no Valsts kontroles revīzijas veidiem bija pēcrevīzija. To veicot, tika sagatavots revīzijas slēdziens par jau notikušām darbībām ar valsts materiālo vērtību kopumu.¹⁵⁰ Lai veiktu pēcrevīziju, Valsts kontrolei bija jāpārlicinās, vai iestādes iesniegtie dokumenti ir atbilstoši un gadījumā, ja tika konstatētas kādas neatbilstības, iestādēm pēc kontrolējošās iestādes norādēm bija jāiesniedz prasītais atkārtoti. Ja pēcrevīzijas laikā tika konstatēti kādi pārkāpumi, revidējamai iestādei tika sniegti paskaidrojumi un slēdziens. Kad revidējamā iestāde bija iepazinusies ar sniegto informāciju un ja atzina tos par neapstrīdamu, tika uzsākta procedūra zaudējumu atmaksai. Citos gadījumos revidējamā iestāde pieprasīja no atbildīgajām personām paskaidrojumus, kurus atkārtoti iesniedza Valsts kontrolei. Ja kontrolējošā iestāde atzina iesniegtos paskaidrojumus par attaisnojošiem, sarakste par pēcrevīziju tika pārtraukta, savukārt gadījumos, kad iesniegtie paskaidrojumi nebija attaisnojoši, lieta tika nodota Valsts kontroles departamentu kolēģijām. Par kolēģijas lēmumu piedzīt no revidējamās iestādes zaudējumus tika informēts iestādes priekšnieks, kurš, saskaņā ar normatīvo regulējumu, rīkojās tālāk.

Piemēram, Valsts kontroles I departamenta II sekcija, kura revidēja dzelzceļu ieņēmumus un pārējos dzelzceļu izdevumus, 1934. gada pavasarī pēcrevīzijas kārtībā pārbaudīja Dzelzceļu virsvaldes ekspluatācijas direkcijas 1932./1933. budžeta gada algas un preču pārkraušanas darbu izmaksu sarakstus.¹⁵¹ Pēcrevīzijā tika konstatēts, ka ir veikta pārmaksa 43,22 latu vērtībā, līdz ar to Dzelzceļu virsvaldei tika nosūtīts paskaidrojums par revīzijā konstatēto un slēdziens, pieprasot šo summu atmaksu. Dzelzceļu virsvalde nebija mierā ar Valsts kontroles pieprasījumu, tādēļ sniedza kontrolējošai iestādei paskaidrojumu (summa

“Brīnumi Leepajā jeb Kā Leepas pasažeru stacijas telpu otrā stāvā no materiālu apgādības kancelejas aizlaidās Dubenu koku zāģētavas grāmatas un aktis, kuras 12. vaj 13. martā bijušas paredzētas valsts kontroles caurlūkošanai. Līdzīgs gadījums noticis turpat 1921. gadā, kad materiālu apgādei īsi pirms kontroles nozuda grāmatas par Skrundas tilta materialeem.” Zeberiņa, J. Svari, Nr. 11., 23.03.1923. Latvijas Nacionālā bibliotēka

¹⁵⁰ Valsts kontroles veiktās pēcrevīzijas regulējums abos secīgi saistošajos normatīvajos aktos būtiski neatšķīrās; atšķirīgs bija pēcrevīzijas regulējuma formulējums un detalizācijas pakāpe – 1931. gadā pieņemtajā revīzijas reglamentā detalizētāk noteikta pēcrevīzijas veikšanas gaita; detalizētāk skatīt: Valsts kontroles revīzijas pagaidu reglaments. 4. daļa. Pēcrevīzija un revīzijas galīga noslēgšana. Valdības Vēstnesis, Nr. 47. 26.09.1919. 2. lpp.; Valsts kontroles revīzijas reglaments. III nodaļa. Pēcrevīzija. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1. lpp.

¹⁵¹ Valsts kontroles I departamenta II sekcijas lūgums I departamenta kolēģijai par lēmumu noteikt uzrēķinu Dzelzceļu virsvaldei. 1934. gada 14. maijs. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 4. apraksts, 233. lieta, 13. lapa.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

veidojusies pārmaksātās algas 38,22 latu vērtībā Zasulauka stacijas priekšnieka palīgam Jānim Grigulim un soda naudas 5 latu vērtībā par vilciena vagona aizturēšanu Liepājas stacijā). Iepazīstoties ar sniegtajiem paskaidrojumiem, I departamenta II sekcija, balstoties uz Likuma

par valsts kontroli 33. panta 3. punktu, kas paredzēja, ka departamentu kolēģijām ir tiesības

noteikt uzrēķinu summas par apgrozījumiem, kuri atzīti par nelikumīgiem, nelietderīgiem vai nepareizi izvestiem,¹⁵²

lūdza departamenta kolēģiju atzīt iepriekš minēto uzrēķinu Dzelzceļu virsvaldei.

Uzrēķini. Kā jau noprotoams no iepriekš minētajiem Valsts kontroles darbības piemēriem, ja iestāde veicot revīziju bija konstatējusi, ka valsts līdzekļi izmantoti nelikumīgi, nelietderīgi vai kā citādi neatbilstoši, tai bija tiesības noteikt uzrēķinus – atmaksu par valstij radītajiem zaudējumiem.¹⁵³ Par Valsts kontroles noteiktajiem uzrēķiniem ziņoja arī prese, piemēram, 1935. gada 23. oktobrī laikrakstā "Pēdējā Brīdī" lasāms:

Pārbaudot Rīgas galvenā pasta ēkas pārbūves norēķinu dokumentus, valsts kontrole konstatēja, ka uzņēmējam pārmaksāts par citiem darbiem un arī par ēkas fasādes pārveidošanu. Lietu vakar skatīja cauri valsts kontroles kolēģija un uzlika satiksmes ministrijai 5 816,14 ls lielu uzrēķinu.¹⁵⁴

Valsts kontroles padomes lēmumus, tajā skaitā par uzrēķiniem, varēja pārsūdzēt Senāta administratīvajā departamentā.¹⁵⁵ Tā, piemēram, Latvijas sūtniecība Helsinkos bija iesniegusi pārsūdzību par Valsts kontroles padomes sevišķās sēdes lēmumu, kas pieņemts 1932. gada 13. decembrī. Valsts kontrole bija noteikusi sūtniecībai uzrēķinu 292 latu apmērā, neapstiprinot sūtņa lēmuma par nodevas dzēšanu saistībā ar kādas personas pases termiņa nokavēšanu. Senāta administratīvā departamenta tiesas sēdē 1933. gada 10. aprīlī tika konstatēts, ka Valsts kontroles padomes sevišķā sēde bija nepareizi interpretējusi Likuma par ārzemju pasēm 14. pantu,¹⁵⁶ līdz ar to Valsts

Valsts kontroles I departamenta kolēģijas sēdes lēmums uzrēķināt Kara ministrijai nelikumīgi izmaksāto atalgojumu virsdiens karavīriem, mantu pārziņiem, mantziņiem un telpziņiem. 05.04.1938. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (1312. f., 4. apr., 280. l., 66. lp.)

¹⁵² Likums par Valsts kontroli. 33. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

¹⁵³ Likums par Valsts kontroli. 33. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.; Par uzrēķinu noteikšanas kārtību detalizētāk skatīt – Valsts kontroles revīzijas reglaments. 45.-50., 67.-72. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 115., 28.05.1931. 1.-2. lpp.

¹⁵⁴ Valsts kontroles uzrēķini. Pēdējā Brīdī, Nr. 242. 23.10.1935. 2. lpp.

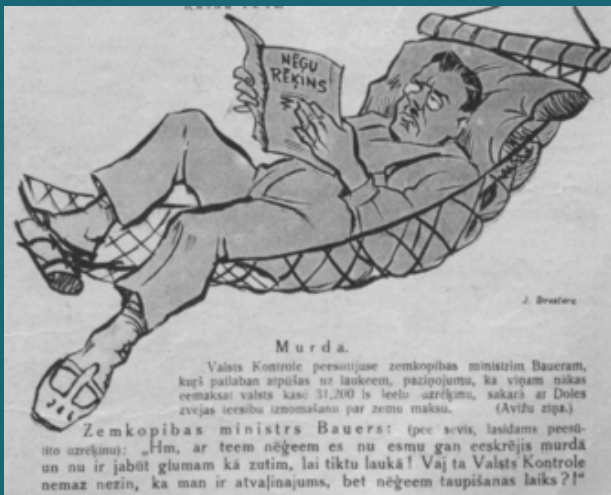
¹⁵⁵ Likums par Valsts kontroli. 27. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

¹⁵⁶ Likums par ārzemju pasēm. Valdības Vēstnesis, Nr. 72. 30.03.1926. 1. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

"Murda. Valsts kontrole peesūtījuse zemkopības ministriem Baueram, kurš patlaban atpūšas uz laukeem, paziņojumu, ka viņam nākas eemaksāt valsts kasē 31,200 l s leelu uzrēķinu, sakarā ar Doles zvejas teesību iznomašanu par zemu maksu. (Avižu ziņa.) Zemkopības ministrs Bauers: (pee sevis, lasīdams peesūtīto uzrēķinu): "Hm, ar teem nēgeem es nu esmu gan eeskrējis murdā un nu ir jābūt glumam kā zutim, lai tiktu laukā! Vaj ta Valsts kontrole nemaz nezina, ka man ir atvaļinājums, bet nēgeem taupīšanas laiks?!" Dreslere, J. Svari, Nr. 33., 15.08.1924. Latvijas Nacionālā bibliotēka

kontroles padomes lēmums tika atcelts un uzdots tai sagatavot jaunu lēmumu.¹⁵⁷

Valsts kontroles noteiktie uzrēķini netika piedzīti, ja pret to iebilda Ministru kabinets.¹⁵⁸ Turklāt šādu praksi Ministru kabinets aktīvi piekopa, piemēram, laikā no 1923. līdz 1933. gadam bija dzēsti ne tikai tādi uzrēķini, ko Valsts kontrole uzlikusi par nelietderīgu rīcību, bet arī tādi, kuri bija noteikti par nelikumīgu rīcību. Minētajā laika posmā Ministru kabinets bija dzēsis uzrēķinus 1 263 412,44 latu vērtībā,

visvairāk dzēšot Finanšu ministrijai (597 281,21 lat) un Kara ministrijai (241 642,7 lat) noteiktos uzrēķinus.¹⁵⁹ Vienlaikus jānorāda, ka Valsts kontroles padomes un kolēģijas dzēstie vai bez piedzišanas atstātie uzrēķini desmit gadu laikā bija 2 415 560,7 lat, savukārt veiksmīgi piedzīti un Valsts kasē atmaksāti – 3 735 573,99 lat, līdz 1933. gada 1. novembrim revidējamās iestādes nebija atmaksājušas 2 416 172,18 latu vērtībā noteiktos uzrēķinus.¹⁶⁰ Ministru kabineta tiesības dzēst Valsts kontroles noteiktos uzrēķinus varētu raisīt jautājumus par Valsts kontroles neatkarību, jo izpildvarai šajā kontekstā tomēr bija iespējas iejaukties kontrolējošās iestādes darbā. Pie tādām pārdomām bija nonācis arī ilggadējais valsts kontrolieris R. Ivanovs, kurš, atskatoties uz Valsts kontroles pirmo piecu gadu darbību, norādīja:

Beidzot jāpiezīmē, ka Saeimā piespraustā piezīme pie likuma 2. panta, ka "Valsts kontroles uzlikti uzrēķini par nelietderīgi izvestu rīcību nav piedzenami, ja ministru kabinets ceļ iebildumus", valsts kontrolei piešķirto neatkarību sašaurina un viņas darbību zināmā mērā traucē."¹⁶¹

Par šo jautājumu bija izteicies arī tiesīzbzinātnieks K. Dišlers, nonākot pie secinājuma, ka skatoties uz valsts pārvaldi kopumā, nevis tikai uz izolētu kontrolējošās iestādes darbu, Ministru kabinets ir tas, kas vada valsts politiku, līdz ar to tam ir gala lēmums par valsts iestāžu rīcības lietderību.¹⁶²

Otrs būtiskākais Valsts kontroles uzdevums bija **sniegt ikgadējus pārskatus Saeimai par iepriekšējā gada valsts budžeta faktisko izpildi, sniegt viedokli par valsts pārvaldes rīcību ar valsts līdzekļiem.**¹⁶³

¹⁵⁷ Senāta administratīvā departamenta 1933. gada 10. aprīļa lēmums nr. 1114 Latvijas sūtniecības Helsinkos sūdzībā par Valsts kontroles padomes sevišķās sēdes lēmumu. Grām.: Izsvilkumi no Senāta administratīvā departamenta un Valsts kontroles padomes lēmumiem un Valsts kontroles juriskonsulta atsauksmēm Valsts kontroles revīzijas lietās laikā no 1923. g. 16. aug. līdz 1933. g. 31. decembrim. Sast. K. Ceļkelis. Rīga: Valsts kontrole, 1934. 32.-33. lpp.

¹⁵⁸ Likums par Valsts kontroli. 2. panta piezīme. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.

¹⁵⁹ Valsts kontrole 10 gadus: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 25. lpp.;

¹⁶⁰ Valsts kontrole 10 gadus: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 31. lpp.

¹⁶¹ Valsts kontroles 5 gadi. Valsts kontroliera R. Ivanova paskaidrojumi laikrakstam. Sociāldemokrāts, Nr. 204, 09.09.1924. 2. lpp.

¹⁶² Dišlers, K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Ar zinātnisko redaktoru piezīmēm. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017. 268. lpp.

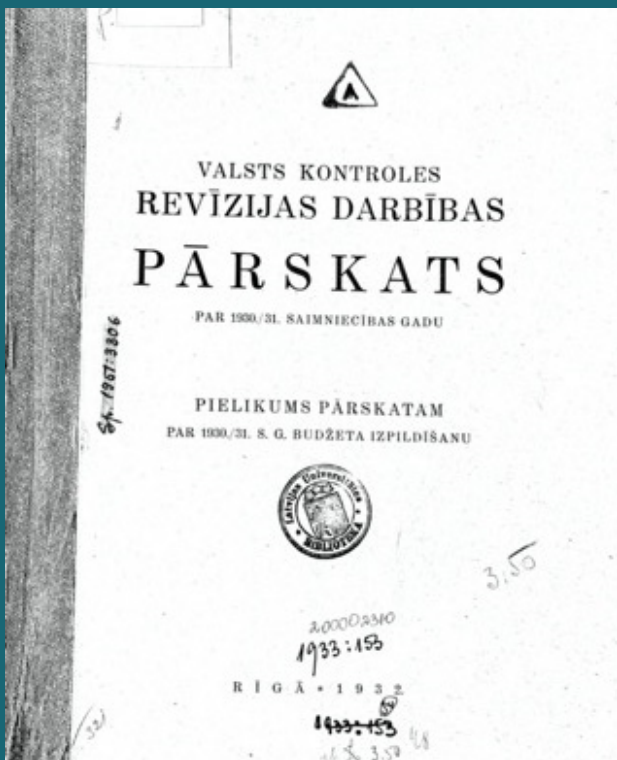
¹⁶³ Pagaidu noteikumi par Valsts kontroli. 3. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 44., 23.09.1919. 1. lpp.; Likums par Valsts kontroli. 16. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 165. 02.08.1923. 1. lpp.; Valsts budžeta likums. 41. pants. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, Nr. 14. 15.07.1924. 175. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Valsts kontroles pārskatā apkopotos materiālus parasti izmantoja likumdevējs, caurskatot un apstiprinot iepriekšējā gada budžetu un strādājot pie nākamā gada budžeta.¹⁶⁴ Pārskatos tika iekļautas ziņas par katras valsts iestādes kārtējiem un ārkārtējiem ieņēmumiem un izdevumiem, kopsavilkumi dažādos griezumos, kā arī Valsts kontroles atsauksmes un vērtējumi par resoru finansēm.

Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1930./31. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1930./31. saimniecības gada budžetu izpildīšanu. Titullapa. Rīga, 1932. gads. Latvijas Universitātes bibliotēka

Caurskatot un apstiprinot iepriekšējā gada budžetu, īpaša uzmanība tika pievērsta tam, vai Ministru kabineta iesniegtais pārskats saskan ar Valsts kontroles revīzijās pārbaudītajiem datiem un vai naudas plūsma pārskata periodā bijusi atbilstoša normatīvajam regulējumam, tajā skaitā saskaņā ar likumu par attiecīgā gada budžetu. Savukārt, strādājot pie nākamā gada budžeta, bez skaitliskām atskaitēm, noderīga bija Valsts kontroles sagatavotā revīziju analīze un no tās izrietošie priekšlikumi valsts iestāžu darbības uzlabošanai, lai novērstu pretlikumības valsts līdzekļu izlietojumā un lai uzlabotu valsts līdzekļu lietderīgu izmantošanu. Atskatoties uz Valsts kontroles darbību pirmajos desmit pastāvēšanas gados, īpaši izcelta tās loma kā padomdevējam un bieži vien pat kā kompromisa figūrai valsts budžeta pieņemšanas sarunās:

Budžeta apspriešanā Valsts Kontrole cenšas panākt reāla budžeta pieņemšanu, ievērojot valsts saimniecības vispārīgās intereses. Katram atsevišķam resoram ir svarīgas savas tiešās un bieži diezgan spiedīgās vajadzības, ko tas cenšas aizstāvēt par katru cenu. Bet ne katru reizi visas šīs vajadzības līdzekļu trūkuma dēļ var apmierināt. Tāpēc te saduras atsevišķu resoru un Finanšu ministrijas intereses. Valsts Kontroles pārstāvju uzdevums te nu ir, raugoties no vispārējām valsts interesēm, atrast samierinošu līniju; raudzīt apmierināt nepieciešamās vajadzības un uzstāties pret tādām prasībām, bez kā apmierināšanas vismaz pagaidām varētu iztikt.¹⁶⁵

Pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma valsts saimniecība mainījās;¹⁶⁶ 1936. gada 26. februārī Ministru kabinets pieņēma jaunu Likumu par valsts budžetu, atceļot 1924. gada jūlijā pieņemto Valsts budžeta likumu.¹⁶⁷ Attiecībā uz Valsts kontroles darbu būtiskākās izmaiņas

¹⁶⁴ Valsts kontroles pārskats par 1918./1920. g. g. budžeta izpildīšanu. Rīga: J. Temberga spiestuve, 1921. 3. lpp.

¹⁶⁵ Ivanovs, R. Valsts kontrole. Grām.: Latvija desmit gados: Latvijas valsts nodibināšanas un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. Rīga: Jubilejas komisija, 1928. 374. lpp.

¹⁶⁶ Par autoritārā režīma saimniecisko politiku detalizētāk skatīt: Stranga, A. Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934-1940. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017.

¹⁶⁷ Likums par valsts budžetu. Valdības Vēstnesis, Nr. 52. 03.03.1936. 1. lpp. Par darbu pie valsts budžeta, kā arī valsts kontroles lomu tā sagatavošanā līdz 1938. gadam detalizētāk skatīt Valsts kontroles departamenta priekšsēdētāja Pētera Vanaga (1883-1944) publikāciju par darbu pie Valsts budžeta sastādīšanas un izvērtēšanas līdz 1938. gadam: Vanags, P. Valsts budžeta likumdošana un prakse 20 gados. Ekonomists, Nr. 22. 15.11.1938. 994.-1000. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Tieslietu ministrija.

1930./31. a. g. iemakšņi tieslietu ministrijas iedzīvotājiem La 2.611.391.04; šī summa, revidējot, atbilst, arī apstiprināt. Salīdzinot ar iepriekšējā 1929./30. a. g. iedzīvotājiem, pārsniedz gada iedzīvotāju pārsniegums par La 99.621.45; iedzīvotāju pārsniegums, ņemot vērā iedzīvotāju samazināšanos gadam, galvenā kārtā attiecas uz atbilstošu šīs nodokļu un tīnu uzskaites nodokļu sadalīšanu, resp., iedzīvotāju ar atbilstošu šīs pieņemamo tīnu iedzīvotāju.

Pārskata gadā ministrijas un viņai padotie iestādes iedzīvotāju iemakšņi:

a) no krietnājiem kredītiem	La 6.369.313.63
b) no ministru kabineta rīcībā esošā fonda neparedzamām vajadzībām	La 31.943.82
c) no iekšējā kredīta šīs iestādēs	La 164.973.02
Kopā	La 7.336.738.18

No uzskaites iedzīvotāju summas atstāti par parastajiem iedzīvotājiem un apstiprināti La 7.207.380.41, par nepareizi iedzīvotājiem un uzskaitēti La 1.682.96, kuri arī atmaksāti, un par nesaskaņotiem un nepastiprinātiem šīs parastajiem dokumentu un pasākumiem iedzīvotājiem La 1.873.17. Uzskaitēti La 1.682.96 atbilstoši nepareizi iemakšņus iedzīvotājiem un gēnu pieņemamo apgabaliem darbiniekiem. Salīdzinot ar iepriekšējo samazināšanos gadā, iedzīvotāju pārsniedz gada pieaugumu par La 300.042.39; palielinājums galvenā kārtā iedzīvotāju ar tīnu un iedzīvotāju šīs parastajiem tīnu iedzīvotāju par 64 personām.

Cietuma darbinieki iedzīvotāju pārsniedz gada pieaugumu par La 1.165.064.56, t. i., maksā arī iepriekšējā samazināšanos gadā par La 7.433.39; iedzīvotāju darba pārsniedz gada pieaugumu 338.061 dienu, vai 42% visu iedzīvotāju pārsniedz dienu skaitu. No tīnu darbu uzdevumiem iedzīvotāju valsts iedzīvotājiem 25% no iedzīvotāju darba algām, resp. La 105.713.18.

Iedzīvotāju pārsniedz gada pieaugumu 3.200 kaloritās dienā. Mācīšanās apmērs 800 gr. dienā un katru iedzīvotāju, bet skatoties pēc darba smaguma, iedzīvotājiem apmērs 600, 800 un 1.000 gr. dienā. Bez tam iedzīvotājiem, kuri nodarbināti pie smagiem darbiem, tīnu iemaksa papildus attiecīgi apmēriem šīs iedzīvotāju summas. Pārskata gadā attiecīgi iedzīvotājiem (šī t. p. 1.) iedzīvotājiem La 433.673.43, (iepriekšējā 1929./30. a. g. — La 504.637.80). Šī summa, ņemot vērā atbilstošu tīnu darbu nodarbinātiem iedzīvotājiem, kā arī šīs attiecīgi tīnu darbu nodarbinātiem iedzīvotājiem. Pēc tīnu departamenta pārskata pārsniedz gada pieaugumu ir La 365.739.95, un viena iedzīvotāja dienas attiecīgi maksājums 29,3 ant., (iepriekšējā pārsniedz La 0,395). Iepriekšējā gada viena iedzīvotāja attiecīgi maksājums La 0,25 dienā. Tīnu pārsniedz gada pieaugumu ar pārsniedz gada pieaugumu.

Cietuma departamenta faktiski iedzīvotāju pārsniedz gada attiecīgi La 2.505.698.21; visu iedzīvotāju pārsniedz gada attiecīgi — 1.284.021, t. i. tad viena iedzīvotāja attiecīgi maksājums iedzīvotājiem La 2,02 dienā, t. i. La 739.32 gada.

Pārskata laikā revidējot skolas, tieslietu ministrijai padotās, iedzīvotājiem: Rīgas termiņcietums, Rīgas apgabaltiesa, Liepājas pilnvarotā III. iec. iecietums, Liepājas apgabaltiesa I. iec. Liepājas apgabaltiesa tiesu izpildītāja un Latvijas apgabaltiesas Daugavpils II. iec. un Kraslā iec. tīnu izpildītāji. Bez tam nosauktā viena atbilstoši.

Rīgas termiņcietumā attiecīgi pārsniedz, iedzīvotājiem, materiālu un gatavo iedzīvotāju pārsniedz La 8.714.68 vērtībā, kuri ar valsts kontroles pieprasījumu iegrāmatoti; maksā uzskaitē materiālu un gatavo iedzīvotāju par La 175.74, no kurām La 166.82 uzskaitēti un La 8.92 atstāti par samaksātu uzskaitē. Konstatēts arī nesaskaņas un nepareizības iedzīvotāju, materiālu un gatavo iedzīvotāju grāmatzīmē.

Rīgas apgabaltiesas revīzijas attiecīgi iedzīvotājiem kas La 461.50 apmērā, kuri vēlāk segti un atstāti par uzskaitē. Bez tam kas summa attiecīgi uzskaitēti attiecīgi iedzīvotājiem.

— 13 —

tas 90 pagaidu krīzes La 3.982.39 kopsummā par attiecīgi iedzīvotāju un attiecīgi rīcību. Konstatēts arī attiecīgi nepareizības grāmatzīmē.

Liepājas apgabaltiesas I. iec. Liepājas apgabaltiesas tiesu izpildītāja darbu gadījumā ne bija iedzīvotājiem attiecīgi grāmatzīmē par attiecīgi iedzīvotāju, pie tādām attiecīgi iedzīvotāju no attiecīgi iedzīvotāju iedzīvotāju summas ilgā laikā tīnu attiecīgi attiecīgi grāmatzīmē, kā arī attiecīgi iedzīvotāju pārsniedz. Vairāku iedzīvotāju summas iedzīvotāju, vai nodarbinātā pēc pārsniedz attiecīgi iedzīvotāju pārsniedz, un, pat pēc tīnu, attiecīgi tot no šīs summas attiecīgi dienas. Par tīnu, un tīnu pie revīzijas konstatēts, attiecīgi nepareizības informācija tīnu departamenta, kuri pārsniedz, ka attiecīgi un pārsniedz nepareizības, sakarā ar pārsniedz summas iedzīvotāju, tīnu iedzīvotāju attiecīgi iedzīvotāju.

Iekšlietu ministrija.

Iekšlietu ministrijai padotie iestādes attiecīgi 1930./31. a. g. attiecīgi tīnu vairāku iedzīvotāju pārsniedz.

Rīgas prefektūrai iedzīvotāju attiecīgi iedzīvotāju, sadalot II iedzīvotāju darbiniekiem pa citiem pārsniedz iedzīvotāju.

Ludzas apriņķī apvienota apriņķa policijas valde ar I. policijas iedzīvotāju.

Dzelzceļu policijas štata saīsināts par 11 cilvēkiem.

Rohdapaardzības personāls attiecīgi attiecīgi pārsniedz un Latvijas-Igumijas un Latvijas-Polijas-Lietuvā reģistriem, pārsniedz reģistrāciju attiecīgi rīcību.

Būvniecības pārvaldē nodarbinātā būs nodarbinātā attiecīgi pārsniedz.

Iekšlietu ministrijas un viņai padotie iestādes iedzīvotājiem 1930./31. gada gada attiecīgi La 1.122.737.96. Budžetā iedzīvotājiem bija paredzēti La 1.155.732.—. Tā tad iedzīvotāju maksā arī pārsniedz gada pārsniedz La 32.994.19. Salīdzinot iedzīvotājiem budžetā pārsniedz ar faktiski iedzīvotājiem summas, redzams, ka daļi pārsniedz attiecīgi iedzīvotāju pārsniedz, bet citi vēl iedzīvotāju samazināšanos. 1930./31. a. g. pieaugumi iedzīvotājiem mērķi tīnu iedzīvotājiem:

a) par iedzīvotāju pārsniedz par La 5.632.09, sakarā ar pārsniedz attiecīgi pārsniedz pārsniedz, kas attiecīgi 16 g. vecuma, kā arī attiecīgi attiecīgi pārsniedz pārsniedz.

b) attiecīgi gada nodokļu pārsniedz par La 3.333.90, sakarā ar iedzīvotājiem pārsniedz pārsniedz.

c) pārsniedz nodokļu pārsniedz par La 3.202.23, jo pārsniedz Latvijas pārsniedz iedzīvotāju pārsniedz.

d) attiecīgi par attiecīgi, motocikla un iedzīvotāju pārsniedz par La 18.538.50, sakarā ar pārsniedz attiecīgi iedzīvotāju un iedzīvotāju pārsniedz.

e) samaksāti veci rīcību par būs, attiecīgi un kas attiecīgi pārsniedz par La 3.499.33, kāda iedzīvotāju budžetā attiecīgi pārsniedz.

f) administratīvi sodi pārsniedz par La 20.784.61, kas iedzīvotāju ar pārsniedz attiecīgi pārsniedz pārsniedz. Iedzīvotāju budžetā bija paredzēti no II pārsniedz La 55.000.—, bet iedzīvotāju La 75.784.61.

Turpretim iedzīvotāju iedzīvotāju samazināšanos attiecīgi tīnu pārsniedz:

a) no attiecīgi attiecīgi attiecīgi iedzīvotāju maksā par La 63.895.—, jo, sakarā ar attiecīgi attiecīgi ar tīnu attiecīgi, jo valsts pārsniedz attiecīgi gada attiecīgi attiecīgi tīnu, ka arī attiecīgi attiecīgi attiecīgi.

Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1930./31. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1930./31. saimniecības gada budžetu izpildīšanu. 12.-13. lpp. Rīga, 1932. gads. Latvijas Universitātes bibliotēka

bija regulējumā par pārskata par valsts budžeta faktisko izpildi sagatavošanu. Līdz likuma pieņemšanai to sagatavoja Valsts kontrole, savukārt pēc tam – Finanšu ministrija, kuras sagatavotajam pārskatam pievienoja Valsts kontroles atsauksmi.¹⁶⁸

Kā jau minēts, līdz 1936. gadam ikgadējo pārskatu par valsts budžeta faktisko izpildi sagatavoja Valsts kontroles kanceleja, konkrētāk – grāmatvedība.¹⁶⁹ Lai ilustrētu Valsts kontroles darbu šī uzdevuma – sniegt ikgadējus pārskatus Saeimai par iepriekšējā gada valsts budžeta

faktisko izpildi, sniegt viedokli par valsts pārvaldes rīcību ar valsts līdzekļiem – kontekstā, tālāk detalizētāk pievērsta uzmanība iestādes sagatavotajam pārskatam par 1928./1929. gada valsts budžeta izpildīšanu.

Revidējot 1928./1929. saimniecības gada izdevumus, Valsts kontrole bija konstatējusi, ka saskaņā ar valsts pamata budžetu teju visi valsts galvenie resori – ministrijas, nav pārkāpušas ne valsts budžeta likuma 28. pantu, kas noteica, ka

¹⁶⁸ Likums par valsts budžetu. 41., 42. pants. Valdības Vēstnesis, Nr. 52. 03.03.1936. 1. lpp.

¹⁶⁹ Valsts kontrole 10 gadus: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 23. lpp

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

Kreditu rīkotājiem aizliegts pārkāpt izdevumu zuma apmērus, kas paredzēti Saeimas apstiprinātā valsts budžetā”,¹⁷⁰ ne 31. pantu, kas noteica, ka “Kārtējo izdevumu kreditus kreditu rīkotāji var pārvest viena paragrafa robežās no viena panta uz otru tikai ar iepriekšēju valsts kontroles piekrišanu.”¹⁷¹

Šo likuma pantu kontekstā nesakritības tika konstatētas vienīgi Izglītības ministrijas revīzijā, atklājot, ka arodskolu izdevumi pārsniegti par 543,37 latiem salīdzinot ar valsts budžetā noteikto. Pēc Valsts kontroles pieprasījuma pārtērētā summa tika atmaksāta Valsts kasē.¹⁷² Savukārt revidējot mazākus valsts uzņēmumus Valsts kontrole secināja, ka situācija bija ievērojami sliktāka, piemēram, lauksaimniecības uzņēmumu ieņēmumi bija daudz mazāki, nekā bija paredzēts. Tas bija skaidrojams ar sliktu ražu 1928. gada vasarā, kas tika aktualizēta arī Saeimā, apspriežot Valsts papildu budžetu 1928./1929. saimniecības gadam. Trešās Saeimas I sesijas 13. sēdē 1928. gada 21. decembrī deputāts, Latvijas Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas biedrs Arkādijs Eglītis (1898-1932) skaidroja:

[..] Nav noslēpums, ka apstākļi ir smagi, un vēl grūtākas var būt viņu sekas. Galvenā kārtā ļaunums ir cēlies no neražas, kamēr neraža savukārt cēlusies no neparastiem dabas apstākļiem. [..] redzam, ievērojot vidējo nokrišņu daudzumu par vairākiem gadiem Latvijā, ka tekošā gada maija, jūnija un jūlija mēnešos, kad tīrumiem ir tā saucamais augšanas laiks, pie mums nokrišņu ir bijis trīsreiz vairāk kā citos gados. [..] Ja vasarā tanī laikā, kad labība aug, kad plavas zaļo, nokrišņu daudzums ir 3 reizes vairāk par normalo, tad, bez šaubām, nekādu kārtīgu ražu mēs nevaram gaidīt.”¹⁷³

Nemot vērā lauksaimniecības uzņēmumu darbu ietekmējošos apstākļus, Valsts kontrole attiecībā uz ieņēmumu samazinājumu nekādus iebildumus necēla. Tajā pašā laikā iebildumi tika celti par atsevišķu lauksaimniecības uzņēmumu faktisko izdevumu pieaugumu, kas ievērojami pārsniedza valsts budžetā atvēlēto. Tā, piemēram, Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātes¹⁷⁴ pētīšanas biedrība “Rāmava” bija pārtērējusi tai atvēlēto budžetu par 7 695,63 latiem, savukārt Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātes Izmēģinājumu un praktisko darbu saimniecība Vecaucē bija pārsniegusi atvēlēto budžetu par 5 534,37 latiem.¹⁷⁵ Izvērtējot 1928. gada vasaras neražas sagādātās grūtības lauksaimniecības uzņēmumiem, kā arī kopējo situāciju saimnieciskos uzņēmumos, Valsts kontrole izteica priekšlikumu ieviest elastīgāku kārtību saimniecisko uzņēmumu naudas plūsmas nodrošināšanai:

attiecībā uz valsts saimnieciskiem uzņēmumiem budžeta likums būtu grozams tā ziņā, ka operatīvos izdevumos iestāžu vadītājiem atļautu pārkāpt paredzēto izdevumu summas, ja pieaugošie ieņēmumi to atļauj, izprasot priekšniecības un valsts kontroles piekrišanu. Bez šādas iespējas uzņēmumu darbība tiek traucēta.”¹⁷⁶

Valsts kontrole bija konstatējusi, ka dažas valsts iestādes pārkāpj Valsts budžeta likuma 35. pantu. Tajā noteikts, ka summas, kuras Saeima bija atvēlējusi viena saimniecības gada izdevumu segšanai, nevarēja izlietot cita gada saimnieciskajām vajadzībām. Piemēram, Kara ministrijas noslēgtie līgumi 1926. gada

¹⁷⁰ Valsts budžeta likums. 28. pants. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, Nr. 14. 15.07.1924. 174. lpp.

¹⁷¹ Valsts budžeta likums. 31. pants. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, Nr. 14. 15.07.1924. 174. lpp.

¹⁷² Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 13. lpp.

¹⁷³ Latvijas Republikas III Saeimas I sesijas 13. sēdes 1928. gada 21. decembrī stenogramma. Latvijas Republikas III Saeimas stenogrammas. I sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 450. sl.

¹⁷⁴ Par Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultāti un tās pakļautībā esošajiem saimnieciskajiem uzņēmumiem detalizētāk skatīt: Leppiks, A. L.U. Lauksaimniecības fakultāte 10 gados (1919.-1929.). Lauksaimniecības Mēnešraksts, Nr. 2. 01.02.1930. 83.-98. lpp.

¹⁷⁵ Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 13. lpp.

¹⁷⁶ Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 13. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

4. novembrī un 20. decembrī par labības piegādi bija izpildīti un līgumā noteiktais labības daudzums bija piegādāts un pieņemts pirms 1927. gada 1. aprīļa (tātad 1926./1927. saimniecības gadā) un lielākā daļa maksājumu veikti no 1926./1927. saimniecības gada budžeta, tomēr atlikušie norēķini bija veikti no nākamā gada, tas ir, 1927./1928. saimniecības gada budžeta. Šajā situācijā Valsts kontrole bija konstatējusi, ka ar šādu izmaksu kārtību valstij nekāds zaudējums nav nodarīts, tomēr ir pieļauts likuma pārkāpums. Izvērtējot situāciju, Valsts kontrole izmaksas apstiprināja un uzrēķinu nepiemēroja.¹⁷⁷ Tāpat Valsts kontrole līdzīgu pārkāpumu bija konstatējusi arī Valstspapīru spiestuvē, kura 1927./1928. saimniecības gadā noslēgtu līgumu par lupatu piegādāšanu bija izmaksājusi no 1928./1929. gada saimniecības gada budžeta. Tomēr arī šajā situācijā Valsts kontrole zaudējumu valstij nesaskatīja un apstiprināja izmaksas, uzrēķinu par likuma pārkāpumu nepiemērojot.¹⁷⁸

Šāda veida pārkāpumus Valsts kontrole skaidroja ar Valsts budžeta likuma nepilnībām, jo iestādes bieži vien pārprata likumā noteikto, piemēram, veicot pārāk vēlu budžetā paredzētos darbus un piegādes. Līdz ar to Valsts kontrole rosināja likumdevējam precizēt, piemēram, likuma 35. pantu, lai novērstu pārpratumus valsts iestāžu ikdienas darbā.¹⁷⁹

Likumu piemērošanas praksē problemātika bija daudz plašāka, nekā tikai iepriekš minētajā

piemērā. Lai gan Valsts kontrole bija nodalīta no likumdevēja un likumdošanas funkciju tieši neveica, tās ikdienas darbā bija iespējams nonākt pie vērtīgām atziņām kā uzlabot un pilnveidot valsts tiesību normas. Valsts kontroles 1930. gadā sniegtais vērtējums par valsts likumdošanu skanēja kritiski:

Latvijā izdoto likumu lielā daļa nav nekas vairāk kā veco Krievijas likumu tulkojums. Tiem piemīt visi veco likumu trūkumi. Arī pārējie likumi pa lielākai daļai nav pietiekoši pārdomāti un skaidri, bieži tiek mainīti un papildināti, nav saskaņoti ar pārējiem pastāvošiem likumiem, kāpēc pielietojot šos likumus rodas pārpratumu un domstarpības. [...] Tāpēc, pēc valsts kontroles novērojumiem, viens no svarīgākiem darbiem būtu mūsu likumu vienkāršošana un pilnīga kodificēšana. Daži no mūsu likumiem tik sarežģīti un kategoriski, ka rada stipras grūtības saimnieciskā dzīvē.¹⁸⁰

Ņemot vērā Valsts kontroles darbības specifiku, tā visaktīvāk piedalījās ikgadējā valsts budžeta pieņemšanā, kā arī, piemēram, 1924. gadā piedalījās Valsts budžeta likuma izstrādē.¹⁸¹ Tāpat iestādei bija nozīmīga loma izstrādājot citus likumus, piemēram, Valsts kontrole izstrādāja un iesniedza Kara ministrijai likumprojektu par armijas kontroli kara laikā,¹⁸² kā arī ņēma dalību Noteikumu par grāmatvedību un norēķiniem valsts iestādēs¹⁸³ izstrādē, jo, redzot valsts iestāžu grāmatvedību un norēķināšanas kārtību, iestāde labi pārzināja tās nepilnības un prakses īpatnības.¹⁸⁴

¹⁷⁷ Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 15. lpp.

¹⁷⁸ Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 15. lpp.

¹⁷⁹ Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 15. lpp.

¹⁸⁰ Valsts kontroles revīzijas darbības pārskats par 1928./29. saimniecības gadu. Pielikums pārskatam par 1928./29. S. G. budžeta aizpildīšanu. Rīga: Nākotne, 1930. 11.-12. lpp.

¹⁸¹ Valsts budžeta likums. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, Nr. 14. 15.07.1924. 171.-175. lpp.; Valsts kontrole 10 gados: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 8. lpp.

¹⁸² Armijas kontrole kara laikā. Latvijas Vēstnesis, Nr. 250. 06.11.1925. 1. lpp.

¹⁸³ Noteikumi par grāmatvedību un norēķiniem valsts iestādēs. (Izdoti saziņā ar valsts kontrolieri.) Valdības Vēstnesis, Nr. 71. 28.03.1925. 2.-4. lpp.; Paraugi pie "Noteikumiem par grāmatvedību un norēķiniem valsts iestādēs". Valdības Vēstnesis, Nr. 72. 30.03.1925. 2.-3. lpp.; Paraugi pie "Noteikumiem par grāmatvedību un norēķiniem valsts iestādēs". Valdības Vēstnesis, Nr. 73. 31.03.1925. 4.-8. lpp.

¹⁸⁴ Valsts kontrole 10 gados: 1923.-1933. Rīga: Valsts kontrole, 1933. 8. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Nobeigums

Starpkaru Latvijā Valsts kontrole bija nozīmīga valsts pārvaldes sastāvdaļa. Vienlaikus ar valsts pārvaldes izveidi un tās sarežģīto militāri politisko fonu, bija jārisina jautājumi, kas saistīti ar kontroli pār tiesisku un pareizu rīcību ar valsts resursiem. Iestādes izveides sākuma posmā tā saskarās ar dažādām objektīvām problēmām, kas skāra arī citas valsts iestādes – normatīvo aktu bāzes un finansiālo līdzekļu trūkums, materiāltehniskās bāzes nepietiekamība, personālsastāva komplektēšana u. tml.

Valsts kontroles stūrakmens bija 1922. gada 15. februārī pieņemtā Satversme un uz tās balstītais Likums par Valsts kontroli, kas stājās spēkā 1923. gada 16. augustā. Tieši šie tiesību akti noteica un nostiprināja Valsts kontroles institucionālās neatkarības principu un galvenos uzdevumus. Lai gan iestādes darbības pamatprincipi visā apskatāmajā laika posmā palika nemainīgi, tā reaģēja uz dažādiem izaicinājumiem un saskaņā ar tiem aktualizēja tās darba organizāciju, struktūru u. tml. Pēc K. Ulmaņa realizētā 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma, kad tika apturēta Satversmes darbība, būtiskākā izmaiņa kontrolējošās iestādes darbā bija valsts kontroliera ievēlēšanas

kārtībā – parlamentārisma posmā iestādes vadītāju ievēlēja Saeima, savukārt autoritārā režīma laikā – iecēla Ministru kabinets. Tomēr kopumā iestādes darbs turpināja balstīties uz Satversmē bāzētajiem normatīvajiem aktiem, kuri pēc apvērsuma pieredzēja drīzāk tehniskas, mazāk – saturiskas izmaiņas. Visu starpkaru periodu Valsts kontroles galvenie uzdevumi bija veikt valsts mantas stāvokļa un apgrozījuma revīziju, vienlaikus kontrolējot, vai rīcība ar valsts līdzekļiem ir likumīga, lietderīga un pareiza un sniegt ikgadējus pārskatus Saeimai par iepriekšējā gada valsts budžeta faktisko izpildi, sniegt viedokli par valsts pārvaldes rīcību ar valsts līdzekļiem (līdz 1936. gadam ikgadējo pārskatu sagatavoja Valsts kontrole, pēc tam – Finanšu ministrija).

Kopumā jāuzsver, ka Valsts kontrole darbojās atbilstoši jaunās un nelielās valsts iespējām un vajadzībām. Iestādes izveide un darbība bija pakārtota kopējai valsts attīstībai – tā reaģēja uz dažādiem izaicinājumiem un saskaņā ar tiem aktualizēja tās darba organizāciju, struktūru u. tml. Valsts kontroles darbība veicināja valsts pārvaldes iestāžu rīcības ar valsts finanšu līdzekļiem tiesiskumu, lietderību un pareizību.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Valsts kontrolieru biogrāfijas

Eduards Viktors fon Rozenbergs (1878-1954)¹⁸⁵ – Latvijas Pagaidu valdības pirmais valsts kontrolieris, amatā bija no 1918. gada 2. decembra¹⁸⁶ līdz 1919. gada 13. jūlijam.

Dzimis 1878. gada 30. augustā Cēsu apriņķa muižnieka ģimenē; vācietis, luterticīgs. Izglītību ieguvis Rīgas pilsētas ģimnāzijā, ko absolvēja 1899. gadā, pēc tam turpināja studijas Pēterburgas universitātes Tieslietu fakultātē. Pēc augstākās izglītības iegūšanas 1904. gadā bija tiesu amatu kandidāts Krievijas Tieslietu ministrijas 1. departamentā, no 1905. gada zvērināta advokāta A. Okela palīgs. 1908. gada septembrī kļuva par zvērinātu advokātu Pēterburgā, no 1915. gada darbojās Rīgā. E. fon Rozenbergs bija politiski aktīvs, 1918.-1919. gadā bija Latvijas Tautas padomes loceklis, pārstāvēt Vācbaltu progresīvo partiju. No 1918. gada novembra līdz 1919. gada jūlijam bija Latvijas Pagaidu valdības pirmais valsts kontrolieris, turklāt iestādes izveides

sākumā valsts kontrolieris bija Pagaidu valdības pilntiesīgs loceklis ar balsstiesībām valdības sēdēs. 1919. gada sākumā devās uz Lielbritāniju, formāli turpinot darbu Latvijas Pagaidu valdībā. No 1920. gada februāra līdz 1922. gada jūnijam E. fon Rozenbergs bija Latvijas diplomātiskais pārstāvis Austrijā, no 1922. gada jūlija līdz 1925. gada jūlijam pārstāvniecības pilnvarotais lietvedis (atcēla no amata aizdomās par nelikumīgu rīcību, kas tā arī netika pierādīta), ņēma dalību 1924. gada 9. augustā Rīgā parakstītā Latvijas un Austrijas tirdzniecības un kuģniecības līguma¹⁸⁷ izstrādē. Pēc atgriešanās Latvijā atsāka savas profesionālās gaitas advokatūrā (no 1927. gada septembra zvērināts advokāts Rīgā, no 1929. gada – Ludzā, no 1934. gada – Rīgā un Limbažos, no 1935. gada janvāra – tikai Limbažos.) 1939. gada novembrī E. fon Rozenbergs izceļoja uz Vāciju, tā paša gada decembrī tika izslēgts no zvērinātu advokātu skaita.

Miris Leipcigā, Vācijā, 1954. gada 22. decembrī.

¹⁸⁵ Biogrāfiski dati par E. V. fon Rozenbergu apkopoti publikācijās: Latvijas advokatūra: zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās, 1919-1945: biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007. 422. lpp.; Latvijas Pagaidu valdības valstsvīri. Grām.: Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, 1918-1920: veltījums Latvijas Republikas pasludināšanas 95. gadadienai. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 93. lpp.; Treijs, R. Vācbaltieši Latvijas brīvvalsts ārpolitiskajā dienestā. Latvijas Vēstnesis, nr. 50. 01.04.2003. 11. lpp.

¹⁸⁶ Ministru Kabineta sastāvs. Pagaidu Valdības Vēstnesis, Nr. 1. 14.12.1918. 4. lpp.

¹⁸⁷ Likums par tirdzniecības un kuģniecības līgumu starp Latvijas Republiku un Austrijas Republiku. Valdības Vēstnesis, nr. 66. 24.03.1927. 2.-5. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Pauls Mincs (arī Šmuels Faivels) (1868-1941)¹⁸⁸ – valsts kontrolieris, amatā bija no 1919. gada 13. jūlija¹⁸⁹ līdz 1921. gada 15. jūnijam.

Dzimis 1868. gada 30. jūnijā Daugavpilī dzelzceļu būvuzņēmēja ģimenē; ebrejs, jūdaists. Izglītību ieguvis Rīgas pilsētas ģimnāzijā, ko absolvēja 1886. gadā. Pēc tam turpināja studijas Pēterburgas universitātes Juridiskajā fakultātē, ko absolvēja 1890. gadā; 1892. gadā Tērbatas universitātē ieguva maģistra grādu tieslietās. Papildinājis profesionālās zināšanas arī Heidelbergas universitātē Vācijā. No 1891. gada strādāja par zvērināta advokāta palīgu Rīgā, no 1904. gada jūlija strādāja par zvērinātu advokātu. 20. gadsimta sākumā darbojās dažādās ebreju organizācijās – no 1906. līdz 1918. gadam bija Krievijas Ebreju izglītības biedrības Rīgas nodaļas priekšsēdētājs; Pirmā pasaules kara laikā, konkrētāk, 1915. gadā vadīja no Kurzemes guberņas padzīto ebreju bēgļu palīdzības komiteju. Tāpat Pirmā pasaules kara laikā strādāja gan Maskavas universitātē (1917. gadā), gan Tērbatas universitātē (1918. gadā) par privātdocentu. 1918. gadā atgriezās Rīgā, kur turpināja darbu kā zvērināts advokāts. 1918. gada 19. decembrī tika iecelts par Latvijas Senāta senatoru. No 1919. gada sākuma līdz vasarai P. Mincs atradās Vācijā, kur Heidelbergas universitātē veica zinātnisko darbu. Pēc atgriešanās Latvijā no 1919. gada jūlija līdz 1921. gada jūnijam bija valsts kontrolieris.

P. Mincs aktīvi darbojās arī politikā – Latvijas Tautas padomē kā Ebreju nacionālās padomes loceklis, 1920. gada aprīlī ievēlēts Satversmes sapulcē kā Ebreju nacionāldemokrātiskās partijas pārstāvis. No 1920. gada decembra līdz 1921. gada jūnijam izpildīja darba ministra pienākumus Pagaidu valdībā. Aktīvi līdzdarbojies Tieslietu ministrijā – no 1921. līdz 1927. gadam bija ministrijas Sodlu likumu izstrādāšanas komisijas loceklis, turklāt no 1923. gada komisijas priekšsēdētājs, vadījis vairākas likumprojektu izstrādāšanas komisijas. Piedalījies 3. un 4. Saeimas vēlēšanās, nevienā sasaukumā netika ievēlēts.

Paralēli darbam valsts pārvaldē, no 1919. gada augusta bija Latvijas Universitātes docents, no 1921. gada februāra – profesors krimināltiesībās un kriminālprocesā, no 1938. gada jūlija – ārštata profesors.¹⁹⁰ Aktīvi darbojās dažādās biedrībās un organizācijās (tajā skaitā profesionālajās biedrībās un ebreju kultūras biedrībās), piemēram, bija Latvijas pārstāvis Starptautiskajā sodu un sodu izciešanas komisijā Bernē (no 1934. gada) un Starptautiskajā sodu likumu asociācijā Parīzē (no 1935. gada), Rīgas židu nacionālās padomes priekšsēdētājs, Židu juristu biedrības priekšsēdētājs.¹⁹¹

Otrā pasaules kara sākumā padomju okupācijas laikā 1941. gada 14. jūnijā tika apcietināts; miris 1941. gada 28. decembrī ieslodzījumā Krasnojarskas soda nometnēs.

¹⁸⁸ Biogrāfiski dati par P. Mincu apkopoti publikācijās: Latvijas advokatūra: zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās, 1919-1945: biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007. 358.-359. lpp.; Latvijas Pagaidu valdības valstsvīri. Grām.: Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokolos, notikumos, atmiņās, 1918-1920: veltījums Latvijas Republikas pasludināšanas 95. gadadienai. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 90. lpp.; Bobe, M. Ebreji Latvijā. Rīga: Biedrība "Šamir", 2006. 328.-329. lpp.

¹⁸⁹ Latvijas Tautas padomes sēde 13. jūlijā 1919. g. Valdības Vēstnesis, Nr. 1. 01.08.1919. 2. lpp.

¹⁹⁰ Par P. Minca darbību Latvijas Universitātē detalizētāk skatīt: Birziņa, L. Latvijas Universitātes tiesībzinātnieki: tiesiskā doma Latvijā XX gadsimtā. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 68.-72. lpp.

¹⁹¹ Par P. Minca dalību dažādās biedrībās un organizācijās detalizētāk skatīt: Latvijas advokatūra: zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās, 1919-1945: biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007. 358.-359. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Ernests Ozoliņš (1887-1942)¹⁹² – valsts kontrolieris, amatā bija no 1921. gada 15. jūnija¹⁹³ līdz 1923. gada 4. janvārim.¹⁹⁴

Dzimis 1887. gada 3. augustā Kastrānes pagastā zemnieka ģimenē. E. Ozoliņš izglītību ieguvis Pēterā reālskolā Rīgā un Maskavas Komerccinstitūtā. Tā kā no 1903. gada aktīvi piedalījies skolēnu revolucionārajos pulciņos, lai izvairītos no represijām, 1906. gadā devās uz Šveici. Atgriezies Latvijā, turpināja aktīvu sabiedrisko un politisko darbību (darbojās strādnieku sociālistiskajās, kultūras un kooperatīvu organizācijās) par ko vairākas reizes apcietināts. No 1908. gada strādāja vairākos Rīgas kooperatīvos. 1912. gadā pēc piedalīšanās Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas kongresā Helsingforsā (Helsinkos) apcietināts un uz četriem gadiem un izsūtīts uz Sibīriju.

Sākoties Pirmajam pasaules karam, E. Ozoliņš tika mobilizēts un nosūtīts uz Galīcijas fronti; pēc Latviešu strēlnieku bataljonu dibināšanas 1915. gada vasarā, tika dislocēts vienā no tiem. Pēc aktīvā karadienesta beigām 1918. gadā sāka strādāt Maskavas pārtikas komitejā un Valsts patērētāju kooperatīvā “Centrosojuz”. 1919. gadā Maskavā boļševiki E. Ozoliņu apcietināja, tomēr 1920. gada aprīlī apmaiņas ceļā – uz Padomju Krieviju devās Latvijā apcietinātie komunisti, savukārt E. Ozoliņš kopā ar starpkaru Latvijā pazīstamo politiķi Ernestu Voldemāru Bastjāni (1884-1975), gleznotāju Jūliju Madernieku (1870-1955) un citiem – izdevās

atgriezties Latvijā. Pēc atgriešanās Latvijā 1920. un 1921. gadā vadīja Rīgas pilsētas pārtikas valdi, bija arī Rīgas pilsētas valdes loceklis. 1921. gadā izveidotajā Zigrīda Annas Meierovica (1887-1925) Ministru kabinetā, būdams Latvijas Strādnieku sociāldemokrātu (mazinieku) partijas pārstāvis, ieņēma Valsts kontroliera amatu. 1923. gada 4. janvārī Ministru kabinets E. Ozoliņu iecēla Latvijas Bankas direktora amatā, līdz ar to viņš pārstāja pildīt valsts kontroliera amata pienākumus. Latvijas Bankas direktora amatā E. Ozoliņš bija līdz valsts okupācijai 1940. gada jūnijā.

E. Ozoliņš aktīvi darbojās politikā – no 1904. līdz 1921. gadam bija Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas biedrs, no 1921. līdz 1929. gadam – Latvijas Strādnieku sociāldemokrātu mazinieku partijas biedrs, no 1929. gada līdz 1934. gadam, kad 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma kontekstā tika apturēta visu politisko partiju darbība, Progresīvās apvienības biedrs. Piedalījās 2. Saeimas vēlēšanās no Apvienotā Sociāldemokrātu mazinieku partijas un Laukstrādnieku savienības kandidātu saraksta un Rīgas Domes vēlēšanās 1931. gadā no Progresīvās apvienības saraksta, netika ievēlēts.

Apbalvots ar III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni.

1941. gada 14. jūnijā Rīgā E. Ozoliņu arestēja un nosūtīja uz Molotovas apgabala Usoljes labošanas darbu nometni. Nošauts 1942. gada 17. maijā Soļikamskas cietumā.¹⁹⁵

¹⁹² Biogrāfiski dati par E. Ozoliņu apkopoti publikācijās: Lipša, I. Latvijas Bankas vēsture 1922-1940: Latvijas Bankas 100 gadu jubilejai veltīts zinātniskais izdevums. Rīga: Latvijas Banka, 2022. 97.-98. lpp.; Ogres novada personības. Sast. Smiltneice, E. Rīga: Jumava, 2020. 255.-257. lpp.; Direktors Ernests Ozoliņš - piecdesmitgadnieks. Jaunākās Ziņas, Nr. 171, 03.08.1937. 16. lpp.

¹⁹³ Jaunā valdība. Valdības Vēstnesis, Nr. 132. 16.06.1921. 1. lpp.

¹⁹⁴ Lipša, I. Latvijas Bankas vēsture 1922-1940: Latvijas Bankas 100 gadu jubilejai veltīts zinātniskais izdevums. Rīga: Latvijas Banka, 2022. 97.-98. lpp.

¹⁹⁵ Detalizētāk par E. Ozoliņa nāves apstākļiem skatīt vēsturnieces Inetas Lipšas izpētīto krimināllietu: Lipša, I. Latvijas Bankas vēsture 1922-1940: Latvijas Bankas 100 gadu jubilejai veltīts zinātniskais izdevums. Rīga: Latvijas Banka, 2022. 98. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

Roberts Ivanovs (1883-1954)¹⁹⁶ – valsts kontrolieris, amatā bija no 1923. gada 13. novembra¹⁹⁷ līdz 1934. gada 1. jūlijam.¹⁹⁸

Dzimis 1883. gada 20. novembrī, Tukuma apriņķa Bēnes pagastā Baukaišu mājās, zemnieka ģimenē. Sākotnēji izglītību ieguvis Sņķeres baznīcas skolā, 1898. gadā iestājies Jelgavas reālskolā, 1904. gadā – Rīgas Politehniskajā institūtā Ķīmijas nodaļā. Darbojies studentu korporācijā Zemgalija; bija aktīvs 1905. gada revolūcijas dalībnieks. Revolūcijas rezultātā bija spiests doties emigrācijā uz Amerikas Savienotajā valstīm, apmēram pusgadu darbojās Filadelfijā – vienā no lielākajiem latviešu emigrantu centriem Amerikas Savienotajās valstīs – kā modelētājs un tehniskais zīmētājs, piedalījās ar referātiem vietējās latviešu biedrībās, publicējās Amerikas latviešu izdevumā “Strādnieku Avīze”. Pēc pusgada – 1906. gadā R. Ivanovs devās uz Šveici, kur tika uzņemts gan Cīrihes universitātes Tautsaimniecības un tirdzniecības zinātņu fakultātē, gan Juridiskajā fakultātē. Paralēli studijām iesaistījās arī Latviešu Sociāldemokrātiskās partijas Cīrihes sekcijas darbā. Kamēr R. Ivanovs uzturējās Šveicē, viņam izveidojās ciešas attiecības ar rakstniekiem Aspaziju (īstajā vārdā Elza Rozenberga (1865-1943)) un Raini (īstajā vārdā Jānis Pliekšāns (1865-1929)), kuri bija emigrējuši no Latvijas teritorijas 1905.-1906. gada revolūcijas kontekstā un meklēja politisko patvērumu šajā valstī. R.

Ivanovs bija regulārs viesis dzejnieku mājās, kopā apmeklēja dažādus mākslas un mūzikas pasākumus, palīdzēja pārrakstīt mašīnrakstā abu dzejnieku darbus, kā arī palīdzēja ikdienas gaitās.¹⁹⁹ Pēc studiju beigšanas un labāku profesionālo izredžu meklējumos 1912. gadā R. Ivanovs pārcēlās uz Vāciju – sākotnēji devās uz Ķelni, pēc tam uzsāka darbu Diseldorfā kā tirdzniecības korespondents Vikštrēma mašīnfabrikā (Maschinenfabrik Wikschtröm). Pirmā pasaules kara sākumā R. Ivanovu kā ārzemnieku uz laiku ieslodzīja Elberfeldes civilgūstekņu nometnē.

Latvijas teritorijā viņš atgriezās īsi pēc valsts proklamēšanas 1918. gada 18. novembrī; uzsāka darbu Liepājas pilsētas valdē kā Finanšu nodaļas vadītājs. R. Ivanovs iesaistījās arī jaunizveidotās valsts politikā – no 1919. gada 12. maija viņš darbojās Latvijas Tautas padomē, pārstāvēt Latvijas Sociāldemokrātisko strādnieku partiju.²⁰⁰ 1920. gada aprīlī viņš tiek ievēlēts Satversmes sapulcē, kurā ieņēma prezidija sekretāra amatu. Darbojās arī pirmajā Saeimā, tomēr neilgi – līdz 1923. gada 13. novembrim, kad tika ievēlēts par Valsts kontrolieri.²⁰¹ Šajā amatā R. Ivanovu Saeima pārvēlēja trīs reizes (1926. gada 16. novembrī, 1929. gada 15. novembrī, 1932. gada 15. novembrī²⁰²) un viņš formāli amatā atradās līdz 1934. gada 1. jūlijam, kad 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma kontekstā pēc paša lūguma pārtrauca darbu Valsts kontrolē.²⁰³

¹⁹⁶ Biogrāfiski dati par R. Ivanovu apkopoti publikācijās: Valsts kontroliers Roberts Ivanovs (biogrāfija). Valdības Vēstnesis, Nr. 266, 29.11.1923. 3. lpp.; Grīnuma, G. Puteklus notraucot. Mazzināmais Roberts Ivanovs bija Raiņa palīgs un draugs. Žurnāls “Ir”. 31.08.2020. Pieejams: <https://ir.lv/2020/08/31/puteklus-notraucot/> (skatīts 21.12.2022.); Ar parakstu par Latviju: biogrāfiskā vārdnīca: Latvijas Centrālās Padomes Memoranda parakstītāju biogrāfijas. Sast. Ieva Kvāle. Rīga: Latvijas Kara muzejs, 2014. 7. lpp.; Kalniņš, A. Komunistiskā terora upuru piemiņai. Brīvā Latvija: Apvienotā “Londonas Avīze” un “Latvija”, Nr. 21. 31.05.1997. 4. lpp.; R. Ivanova meitas Gunas Grasmanes (dzimusi Ivanova) atmiņas par tēvu, pierakstītas 1998. gada 14. jūlijā, glabājas Latvijas Valsts kontroles arhīvā.

¹⁹⁷ Latvijas Republikas Saeimas III sesijas 8. sēdes 1923. gada 13. novembrī stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. III sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 146. sl.

¹⁹⁸ Ministru kabineta sēde 1934. gada 31. maijā. Valdības Vēstnesis, Nr. 119, 01.06.1934. 3. lpp.

¹⁹⁹ Par R. Ivanova attiecībām ar Raini un Aspaziju detalizētāk skatīt literatūrzinātnieces un Raiņa un Aspazijas daiļrades pētnieces Gundegas Grīnumas rakstu: Grīnuma, G. Puteklus notraucot. Mazzināmais Roberts Ivanovs bija Raiņa palīgs un draugs. Žurnāls “Ir”. 31.08.2020. Pieejams: <https://ir.lv/2020/08/31/puteklus-notraucot/> (skatīts 21.12.2022.).

²⁰⁰ Latvijas Tautas Padomes otrās sesijas pirmā sēde 12. maijā 1919. gadā Liepājas pilsētas domes zālē. Latvijas Tautas Padomes sēdes, Nr. 2. 12.05.1919. 71. lpp.

²⁰¹ Latvijas Republikas Saeimas III sesijas 8. sēdes 1923. gada 13. novembrī stenogramma. Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas. III sesija. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas izdevums, 146. sl.

²⁰² Paziņojums. II Saeimas 1926. gada 16. novembra sēdē par valsts kontrolieri ievēlēts Roberts Ivanovs. Valdības Vēstnesis, Nr. 260, 17.11.1926. 6. lpp.; Paziņojums. III Saeimas 1929. gada 15. novembra sēdē par valsts kontrolieri ievēlēts Roberts Ivanovs. Valdības Vēstnesis, Nr. 261, 16.11.1929. 15. lpp.; Paziņojums. IV Saeimas 1932. gada 15. novembra sēdē par valsts kontrolieri ievēlēts Roberts Ivanovs. Valdības Vēstnesis, Nr. 260, 16.11.1932. 1. lpp.

²⁰³ Ministru kabineta sēde 1934. gada 31. maijā. Valdības Vēstnesis, Nr. 119, 01.06.1934. 3. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100 GADI
KONTROLSPĒKA

Autoritārā režīma laikā bijušais valsts kontrolieris vairs nestrādāja, saņēma pensiju un pārcēlās uz dzīvi savās dzimtajās mājās – Bēnes pagasta Baukaišos. Pēc valsts okupācijas 1940. gada jūnijā R. Ivanovam kā sava laika nozīmīgai valsts amatpersonai nācās būt īpaši piesardzīgam, tādēļ sākotnēji slēpies savā lauku īpašumā, vēlāk strādājis pie kāda zemnieka, savukārt pēc Otrā pasaules kara slepus uzturējās Rīgā, kur kāds ārsts, kuram studiju laikā R. Ivanovs bija sniedzis finansiālu atbalstu, iekārtoja darbā Valsts klīniskās slimnīcas morgā.²⁰⁴ Bija viens

no Latvijas Centrālās padomes memoranda, kurā izteikts 189 Latvijas politisko un kultūras darbinieku pieprasījums atjaunot Latvijas valstisko neatkarību un izveidot Latvijas armiju, lai cīnītos pret atkārtoto padomju okupāciju, parakstītājiem, kuru Latvijas Centrālā padome pieņēma 1944. gada 17. martā.²⁰⁵

Apbalvots ar III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni, II šķiras Triju Zvaigžņu ordeni.

Miris Rīgā, 1954. gada 28. decembrī.

²⁰⁴ Par R. Ivanova dzīvi autoritārā režīma laikā, Otrā pasaules kara un pēckara laikā detalizētāk skatīt: Kalniņš, A. Komunistiskā terrora upuru piemiņai. Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija", Nr. 21. 31.05.1997. 4. lpp.; R. Ivanova meitas Gunas Grasmanes (dzimusi Ivanova) atmiņas par tēvu, pierakstītas 1998. gada 14. jūlijā, glabājas Latvijas Valsts kontroles arhīvā.

²⁰⁵ Latvijas Centrālās Padomes memorands. 1944. gada 17. marts. Iesniegts Latviešu leģiona ģenerālinspektoram Rūdolfam Bangerskim (1878-1958). Latvijas Kara muzejs, inventāra numurs LKM 5-60703/3167-DK.; Ar parakstu par Latviju: biogrāfiskā vārdnīca: Latvijas Centrālās Padomes Memoranda parakstītāju biogrāfijas. Sast. Ieva Kvāle. Rīga: Latvijas Kara muzejs, 2014. 7. lpp

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

Jānis Kaminskis (1878-)²⁰⁶ – valsts kontrolieris, amatā bija no 1934. gada 1. jūlija²⁰⁷ līdz 1939. gada 24. oktobrim.²⁰⁸

Dzimis 1878. gada 22. oktobrī, Jēkabpils apriņķa Elkšņu pagastā Dzeņu mājās, zemnieka ģimenē. Skolas gaitas uzsāka 1887. gadā, trīs gadus mācījās Elkšņu pagasta skolā, pēc tam Neretas draudzes skolā. 1894. gadā devās uz Rīgu turpināt mācības, iestājās Kārļa Millera privātajā reālskolā, 1897. gadā pārgāja uz Rīgas pilsētas reālskolu, ko absolvēja 1900. gadā. Tā paša gada rudenī J. Kaminskis iestājās Rīgas Politehniskā institūta Inženierzinātņu fakultātē. 1900. gada 14. decembrī kopā ar citiem Rīgas Politehniskā institūta studentiem dibināja studentu korporāciju "Talavija", tomēr vēlāk studiju un darba noslodzes dēļ aktīvi korporācijas iekšējā dzīvē neiesaistījās. Paraleli mācībām strādāja kā mājskolotājs, savukārt vasarās palīdzēja vecākiem lauku darbos dzimtajās mājās. 1905.-1906. gada revolūcijas laikā J. Kaminski apcietināja, bet pateicoties kāda paziņas palīdzībai tika atbrīvots. 1907. gadā absolvēja Rīgas Politehnisko institūtu, pēc tam vienu gadu dienēja kā brīvprātīgais Krievijas impērijas armijā. Pēc dienesta mēģināja dabūt inženiera darbu Latvijā, tomēr nesekmīgi, tādēļ dodas uz Krieviju un 1908. gadā sāka strādāt Orlas guberņas būvju valdē kā jaunākais inženieris. Pirmā pasaules kara laikā J. Kaminski mobilizēja Krievijas impērijas armijā kā rezerves virsnieku; kara laikā J. Kaminskis guva vairākus ievainojumus.²⁰⁹ Pēc Oktobra apvērsuma 1917.

gada novembrī, kura rezultātā lielinieki sagrāba politisko varu Krievijā, J. Kaminskis atstāja dienestu armijā un atgriezās Orlas guberņā, turpinot strādāt guberņas pārvaldē. 1920. gada beigās J. Kaminskim izdevās iegūt Latvijas pilsonību un 1921. gada 1. aprīlī saņēma atļauju atgriezties Latvijā. Jau tā paša gada maijā uzsāka darba gaitas Valsts kontrolē, kurā strādāja līdz pat 1939. gada rudenim. Kad 1934. gada 31. maijā Ministru kabinets J. Kaminski iecēla valsts kontroliera amatā,²¹⁰ presē parādījās atzinīgas ziņas par viņa darba gaitām iestādē:

*[..] kontroles dienestā iestājies 1921. g. viszemākā amatā, kā revidenta palīga vietas izpildītājs. Darbā Kaminskis izrādījās par spēcīgu ierēdni un vēlākos gados viņu paaugstināja par revidentu, valsts kontroles kolēģijas locekli un 1924. g. saeima viņu ievēlēja par valsts kontroles padomes locekli, ieceļot 1. departamenta priekšsēdētāja amatā. Šinī amatā viņš nepārtraukti nostrādājis desmit gadus, iegūstot sabiedrības un darba kolēģu cienību.*²¹¹

1939. gada 25. oktobrī J. Kaminskis uzsāka darbu finanšu ministra amatā, norādot, ka finanšu resora vadība viņam nav sveša, jo 19 gadus strādājis Valsts kontrolē, finanšu jautājumus labi iepazīnis.²¹² Finanšu ministra amatā atradās līdz valsts okupācijai 1940. gada jūnijā.

Apbalvots ar II šķiras Triju zvaigžņu ordeni un Aizsargu nopelnu krustu.

1941. gada 14. jūnijā Rīgā J. Kaminski arestēja un deportēja uz Sibīriju.²¹³

²⁰⁶ Biogrāfiski dati par J. Kaminski apkopoti publikācijās: Jānis Kaminskis. Talavija, 1900-1925. Rīga: Valters un Rapa, 1928. 43.-45. lpp.; Valsts kontroliera Jāņa Kaminska 60 gadi. Universitas, Nr. 14. 01.11.1938. 378.-379. lpp.; Valsts kontroliera J. Kaminska 60 gadu. Jaunākās Ziņas, Nr. 240, 21.10.1938. 3. lpp.; Jāņa Kaminska (1878-?) laiks (26.10.1939-16.06.1940): Pēdējais ministrs. Latvijas Vēstnesis, Nr. 87-88. 02.04.1998. 10. lpp.

²⁰⁷ Ministru kabineta sēde 1934. gada 31. maijā. Valdības Vēstnesis, Nr. 119, 01.06.1934. 3. lpp.

²⁰⁸ Paziņojums. Valsts kontroles I departamenta priekšsēdētājs Kārlis Piegāze (1876-1941) ir iecelts par valsts kontrolieri. 25.10.1939. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 135. lapa.

²⁰⁹ Par J. Kaminska gaitām Pirmajā pasaules karā detalizētāk skatīt: Jaunieceltais finanšu ministrs. Latvijas Kareivis, Nr. 243. 25.10.1939. 1. lpp., Jānis Kaminskis. Talavija, 1900-1925. Rīga: Valters un Rapa, 1928. 45. lpp.

²¹⁰ Ministru kabineta sēde 1934. gada 31. maijā. Valdības Vēstnesis, Nr. 119, 01.06.1934. 3. lpp.

²¹¹ Iecelts jauns valsts kontrolieris. Jaunākās ziņas, Nr. 119. 01.06.1934. 8. lpp.

²¹² Jaunie ministri pārņem resoru vadību. Jaunākās Ziņas, Nr. 243. 25.10.1939. 16. lpp.

²¹³ Detalizētāk skatīt Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva datubāzi – "Deportēto Latvijas iedzīvotāju saraksti" (pieejams: <https://www.archiv.org.lv/dep1941/meklesana41.php?rinda=0>; skatīts 10.01.2023.)

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

Kārlis Piegāze (arī Kārlis Piegāzs) (1876-1941)²¹⁴ – valsts kontrolieris, amatā bija no 1939. gada 25. oktobra²¹⁵ līdz 1940. gada 21. jūlijam.²¹⁶

Dzimis 1876. gada 6. aprīlī,²¹⁷ Rīgas apriņķa Krapes pagasta Piegāzes mājās, zemnieka ģimenē. Skolas gaitas uzsāka vietējā pagasta skolā, Vietalvalas divklasīgajā ministrijas skolā un pēc tam – Rēveles tehniskajā skolā, pēc kuras absolvēšanas 1894. gadā dažus mēnešus bija praksē Narvā un divus gadus Samaras-Zlatoustas dzelzceļa dienestā, kur veica tehniskos darbus un guvis praktisku pieredzi dzelzceļu būvniecībā.²¹⁸ 1899. gadā absolvēja Veļikije Luki reālskolu, 1900. gadā iestājās Rīgas Politehniskā institūta Inženierzinātņu fakultātē, ko absolvēja 1907. gadā, iegūstot būvinženiera grādu.²¹⁹ 1900. gada 14. decembrī kopā ar citiem Rīgas Politehniskā institūta studentiem dibināja studentu korporāciju "Talavija", tomēr studiju laikā aktīvi korporācijas iekšējā dzīvē neiesaistījās, jo

*[...] vadošā biedru grupa stipri novirzījās no uzstādītām pie dibināšanas devīzēm; līdz ar to jutos it kā izstumts no korporācijas iekšējās dzīves, pēc kam arī bija ārējās saites jāpārtrauc.*²²⁰

Paralēli mācībām strādāja kā mājskolotājs, pasniedzot privātsiņas un gatavojot rasījumus Maskavas – Ventspils dzelzceļa līnijas būves darbiem. 1908. gadā, Latvijas teritorijā darbu nedabūjis, K. Piegāze devās uz Aizbaikāla apgabalu, kur uzsāka darbu kā

jaunākais arhitekts. 1912. gadā tiek paaugstināts par apgabala arhitektu un šajā amatā nostrādāja līdz pat 1920. gadam. 12 Aizbaikāla apgabalā pavadītajos gados, K. Piegāze projektēja un būvēja ceļus un tiltus, dažādās ēkas (slimnīcas, skolas, kazarmas u.c.), veica izpēti darbus un piedalījās dažādu ar būvniecību saistītu komisiju darbā; ārpus darba apceļoja Aizbaikāla apgabalu. Kopā ar Troickas bataljonu 1920. gada jūnijā uzsāka ceļu no Vladivostokas uz Latviju, tā paša gada 3. oktobrī ieradās Liepājas ostā. Atgriežoties Latvijā, K. Piegāze konstatēja, ka viņa vecāki jau devušies mūžībā un viņa dzimtās mājas ilgstošās karadarbības rezultātā ir nopostītas. K. Piegāze dzimtās mājas atjaunoja, bet tā kā Rīgā viņa bērniem bija labākas iespējas izglīties, apmetās uz dzīvi galvaspilsētā. 1921. gada 1. septembrī uzsāka darbu Valsts kontrolē kā revidenta palīgs. Pēc nepilniem diviem gadiem darba vietu mainīja – sāka strādāt Zemkopības ministrijā kā vecākais inženieris. Tomēr pēc neilga laika, 1924. gada 16. augustā atsāka darba gaitas Valsts kontrolē, strādājot II departamenta revidenta amatā. K. Piegāze Valsts kontrolē strādāja līdz pat valsts okupācijai 1940. gada jūnijā, iestādes ietvaros īstenojot veiksmīgu karjeru – 1924. gada 28. oktobrī Ministru kabinets viņu iecēla par kolēģijas locekli, 1934. gada 27. septembrī atbrīvots no iepriekš minētā amata un iecelts par padomes locekli un I departamenta priekšsēdētāju, no 1934. gada 1. oktobra darbojies kā iestādes

²¹⁴ Biogrāfiski dati par K. Piegāzi apkopoti publikācijās: Kārlis Piegāzs. Talavija, 1900-1925. Rīga: Valters un Rapa, 1928. 39.-41. lpp.; Jaunā valsts kontroliera dzīves gājums. Brīvā Zeme, Nr. 243. 25.10.1939. 2. lpp.; Valsts kontrolieris Kārlis Piegāze. Jaunākās Ziņas, Nr. 243. 25.10.1939. 3. lpp.

²¹⁵ Paziņojums. Valsts kontroles I departamenta priekšsēdētājs Kārlis Piegāze (1876-1941) ir iecelts par valsts kontrolieri. 25.10.1939. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 135. lapa.

²¹⁶ Paziņojums. Valsts kontrolierim Kārlim Piegāzem (1876-1941) piešķirts atvaļinājums uz vienu mēnesi un pēc tā viņš tiek atbrīvots no amata. 25.06.1940. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 144. lapa.

²¹⁷ Dzimšanas datums dažādās publikācijās ir atšķirīgs, šeit norādīts dzimšanas datums, kas norādīts starpkaru Latvijas pasē. Detalizētāk skatīt Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva vietni "Raduraksti": <http://pases.arhivi.lv/index.php?temavb=lv#> (skatīts 10.01.2023.).

²¹⁸ Dienesta gaitas apraksts. K. Piegāze. 1936. gada 3. novembris. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 97.-98. lapa.

²¹⁹ Kārlis Piegāze, būvinženieris. Biogrāfiski dati. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 117. lapa.

²²⁰ Kārlis Piegāzs. Talavija, 1900-1925. Rīga: Valters un Rapa, 1928. 40. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

pārstāvis jaunbūvējamo dzelzceļu būves padomē, no 1936. gada 4. jūlija – Kara muzeja būvkomisijā.²²¹ Savukārt 1939. gada 25. oktobrī K. Piegāze tika iecelts valsts kontroliera amatā, ko pildīja līdz 1940. gada 21. jūlijam. Valsts kontrolieris J. Kaminskis 1938. gada septembrī K. Piegāzes darbu Valsts kontrolē raksturoja sekojoši:

Kārlis Piegāze Valsts kontroles dienestā iestājies ar ilggadīgā praksē rūdītām, pārbaudītām tehniskām zināšanām, kā arī labi izstrādātām darba metodēm un disciplinām. Šie Piegāzes praktiskie piedzīvojumi un zināšanas bija neatsverams faktors Valsts kontroles revīzijas darbā. Jo valsts būvniecībai pēckara gados strauji attīstoties, pieauga prasība pēc kompetentas minētā darba pārraudzības un pārbaudes, un K. Piegāze ar lielu čaklību un aizrautību visādi sekmēja Valsts kontroles revīzijas darba tehniskās nozares nodibināšanos un izveidošanos, kā arī šīs darbības pieskaņošanu vispārējiem revīzijas principiem.²²²

Apbalvots ar III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni.

1941. gada 14. jūnijā Rīgā K. Piegāzi arestēja un deportēja uz Sibīriju.²²³ Miris izsūtījumā.²²⁴

²²¹ Valsts kontroliera J. Kaminska pieteikums Ordeņu kapitulam par K. Piegāzes apbalvošanu. 1938. gada 28. septembris. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 122., 123. lapa.

²²² Valsts kontroliera J. Kaminska pieteikums Ordeņu kapitulam par K. Piegāzes apbalvošanu. 1938. gada 28. septembris. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1312. fonds, 25. apraksts, 349. lieta, 123. lapa.

²²³ Detalizētāk skatīt Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva datubāzi – “Deportēto Latvijas iedzīvotāju saraksti” (pieejams: <https://www.archiv.org.lv/dep1941/meklesana41.php?rinda=0>; skatīts 21.01.2023.)

²²⁴ Pa skuju ceļu. Laiks, Nr. 96. 03.12.1969. 2. lpp.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

100
GADI
KONTROLSPĒKA

